

POLITHISTORISK FORENING PRÆSENTERER:

Med tungen lige i munden

Det vanskelige forhold mellem politi og besættelsesmagt under krigen 1940-45 og konsekvenserne for en række politiledere

Om forfatteren:
Ole Scharf f. 1937
Fhv. Politimester

Udgivet juli 2016

*Forsidebilledet er fra Blog.dengambleby.dk
Tak til Politimuseet for at bidrage med de billeder, der er anvendt i teksten.*

Med tungen lige i munden

Det vanskelige forhold mellem politi og besættelsesmagt under krigen 1940-45 og konsekvenserne for en række politiledere.

Ved den tyske besættelse af Danmark den 9. april 1940 var det afgørende for de danske politikere, at ansvaret for retshåndhævelsen forblev på danske hænder, og for at opnå dette strakte man sig langt. Prisen blev, udover en skærpelse af straffelovgivningen på en række områder, at alle involverede i retshåndhævelsen men især politiet, der stod i første række med direkte kontakt til befolkningen, blev bragt i en håbløs konflikt mellem pligten til loyalt at udføre de udstedte ordrer og deres egen private holdning med risiko for, at deres handlinger af befolkningen blev opfattet som en støtte til besættelsesmagten og til dennes ideologi (note: Jørgen Hæstrup: Til Landets Bedste, bind 1 p. 267).

Bedømmelsen af, hvorvidt der i den konkrete situation var handlet i overensstemmelse med de nationale interesser eller ej, blev ofte farvet af det indtryk af politiets ledere, som var blevet skabt gennem disses kontakt til lokalsamfundet både før og under besættelsen. Dertil kom, at politiets arbejde indebar en stor risiko for konflikt med enkeltindivider, der af en eller anden grund følte sig uretfærdigt behandlet, og at mange politiledere var ældre, usmidige og i besiddelse af en vis form for embedsmandsagtig arrogance, der allerede inden besættelsen havde bragt dem i et vist modsætningsforhold til lokalbefolkningen og i nogle tilfælde også til deres eget personale.

Forståelsen af og tilgivelsen for handlinger, der var nødvendiggjort af samarbejdspolitikken, varierede derfor meget, og det skulle få fatal betydning for nogle politiledere ved besættelsens ophør, at bedømmelsen af deres handlinger som unationale eller ej i en række tilfælde byggede på uvedkommende motiver.

I denne fremstilling af en række politiledere, som på forskellig vis fik problemer efter befrielsen, er der medtaget både personer, der ikke på nogen måde havde handlet forkert, og alle grader af om ikke

unational så dog usmidig adfærd for derigennem at skildre dels arbejdsvilkårene for politiets ledere under forskellige faser af besættelsen og dels hvor lidt, der skulle til, for at de vanskelige arbejdsforhold i forbindelse med en række andre forhold kunne få store konsekvenser for den enkelte politileder.

Udover politimestre er der for fuldstændighedens skyld også medtaget enkelte andre juridiske politiledere, selvom det for nogle af disse gælder, at deres skæbne er indgående behandlet i andre fremstillinger.

De skrevne og uskrevne regler for politiledernes optræden under besættelsen

Som i fredstid var det også under besættelsen i mange situationer overladt til den enkelte politileder at skønne over, hvorledes han og hans personale indenfor samarbejdspolitikens rammer skulle optræde i relation til besættelsesmagten, og det var i sagens natur vanskeligt fra centralt hold at give generelle retningslinjer herfor.

Nogle retningslinjer blev der dog udstedt for samarbejdet, og det af gode grunde, især i den første periode fra 9. april 1940 og til samarbejdspolitikens ophør den 29. august 1943.

Perioden fra 9. april 1940 til 29. august 1943

Allerede på selve dagen for besættelsen den 9. april 1940 udsendte justitsminister Unmack Larsen en meddelelse til rigspolitichefen, politidirektøren i København og samtlige politimestre, hvori han anmodede de danske politimyndigheder om, når det ønskedes, at træde i forbindelse med de besættende tyske myndigheder og samarbejde med disse.

I tidsskriftet ”*Politiet*” den 1. maj 1940 beskrev rigspolitichef E. Thune Jacobsen politiets opgaver og henviste herunder til de retningslinjer, der var udstedt af Kongen og Regeringen i proklamationer den 9. april og som forudsatte et samarbejde med de tyske myndigheder. Han fortsatte: ”For at kunne gennemføre denne opgave er det uomgængeligt nødvendigt, at vi udfører vor gerning hurtigt, effektivt og i loyal samvirke med de tyske myndigheder”.

Den 14. august 1940 meddelte Udenrigsministeriet Justitsministeriet, at man dagen før havde modtaget en henvendelse fra den tyske gesandt, der klagede over, at der især fra politiets side manglede god vilje til at arbejde positivt for det bedst mulige forhold til de tyske besættelsesstyrker. Dette fik Justitsministeriet til den 29. august 1940 at udsende en fjernskrivermeddelelse til samtlige politikredse, hvori man pålagde politimestrene hver den 1. i måneden at indberette til Statsadvokaten for Særlige Anliggender om forholdet til den tyske værnemagt (note: Justitsministeriets 3. kontor j. nr. 1940-1774.)

Det var oplagt, at der var behov for yderligere vejledning om, hvorledes dette vanskelige samarbejde skulle gennemføres, og ligeledes den 29. august 1940 udsendte Indenrigsministeriet en cirkulæreskrivelse til amtmændene, men uden at det udtrykkeligt blev skrevet, var det tanken, at cirkulæret skulle give retningslinjer for alle embedsmænds samarbejde med besættelsesmagten (note: Ditlev Tamm: Retsopgøret efter Besættelsen p. 505 f.f.)

Cirkulæret var af meget fortroligt karakter, og Justitsministeriet valgte frem for at udsende et særligt cirkulære til politiet at lade Rigspolitichefen gøre politimestrene bekendt med cirkulærets indhold i forbindelse med besøg i politikredsene, hvor der også var mulighed for at komme med mundtlige anvisninger på, hvordan samarbejdet burde foregå på nogle af de mere delikate områder som f.eks. det selskabelige.

Retningslinjerne i cirkulæret må betragtes som anvisninger på, hvad der i tiden indtil samarbejdspolitikens sammenbrud den 29. august 1943 kunne accepteres i samværet med besættelsesmagten, uden at det med rette ville kunne betegnes som værende unational adfærd. Ifølge cirkulæret ville det være et velegnet middel til at opnå et godt forhold mellem befolkningen og værnemagten, hvis danske embedsmænd landet over, der kom i kontakt med den tyske værnemagts officerer og civile tyske embedsmænd, lod disse forstå, at man fra dansk side gerne ville have nogen forbindelse med dem udover de rent tjenstlige. Som eksempler herpå nævnes genvisitter og i et vist omfang selskabelig omgang.

Det henstilles derfor, at indbydelse fra tysk side til såvel selskabelig sammenkomst som til militære parader og koncerter modtages,

”medmindre der måtte foreligge gyldig forfaldsgrund, som i givet fald bør meddeles de indbydende”.

Det understreges dog, at det bør afhænge af et skøn, i hvilket omfang indbydelser fra tysk side bør modtages, og at der utvivlsomt fra tysk side vil være forståelse for, at man fra dansk side ikke ønsker at modtage indbydelser til foranstaltninger af sekundær betydning som f.eks. sportsopvisninger og lignende.

Det anføres også, at da tanken med at søge den selskabelige kontakt til tyskerne er at udbygge de gode dansk-tyske relationer, må danske embedsmænd ikke føle sig forpligtet til at modtage indbydelser til rent selskabelige sammenkomster, hvis formål er at fejre tyske mindedage, tyske militære sejre m.v.

Specielt vedrørende udveksling af taler anføres det, at der ikke vil kunne gives noget almindeligt direktiv, men at man finder det rimeligt, at sådanne taler holdes indenfor de rammer, hvori den fra tysk side holdte tale er fremført eller en eventuel svartale forventes at ville blive fremført.

Endelig overlades det til de enkeltes eget skøn, hvorvidt de ved militære parader og lignende måtte ønske at anvende civil påklædning eller uniform.

I 1945 spurgte Auditøren ved Tjenestemandsdømstolen Rigspolitichefen, om der var givet de polititjenestemænd, der var beordret til tjeneste som forbindelsesofficerer til besættelsesmagten, eller som havde haft et nærmere samarbejde med denne, nærmere instruktioner med hensyn til deres forhold til besættelsesmagten navnlig for så vidt angår selskabeligt samkvem, eller om der under besættelsesårene havde udviklet sig nogen praksis i så henseende.

Politimesterforeningen blev hørt, og formanden valgte at lade de enkelte bestyrelsesmedlemmer udtale sig. Det var et gennemgående træk, at der ikke var modtaget eller udstedt retningslinjer eller instruktioner og heller ikke udviklet sig nogen praksis på området, men at man havde følt sig forpligtet til i begyndelsen af besættelsestiden bl.a. efter opfordring fra rigspolitichef Thune Jacobsen at deltage i nogle filmforevisninger, koncerter og foredrag arrangeret af tyskerne. Selskabeligt samvær havde man indskrænket til et absolut minimum (note: Rigspolitichefens sekr. j. nr. 75/45, Politimesterforeningens j. nr. 73/45).

At det kunne være svært at sige nej, er politimester Barfod i Hobro et godt eksempel på.

Da han den 20. september 1940 om morgenen indfandt sig på sit kontor, fik han besked på, at den stedlige tyske kommandant oberløjtnant Crone ville tale med ham, og at han skulle indfinde sig i det tyske hovedkvarter på Højskolehotellet.

På mødet fik Barfod at vide, at det var Crones opfattelse, at Barfod ikke ønskede noget godt forhold mellem den tyske Værnemagt og befolkningen, og han begrundede dette med tre forhold:

Barfod havde ikke gengældt en visit, som Crone havde aflagt på hans kontor,

hans personale udviste ikke korrekt opførsel, idet de ikke hilste på de tyske soldater, og

Barfod havde udspremt det rygte, at de tyske soldater led af køns sygdom, hvorfor de danske piger ikke skulle have omgang med dem.

Under en lang enetale hidsede Crone sig op fra almindelig stemmeføring til råben, der til sidst gik over i en øredøvende skrigen, og han sluttede af med at give Barfod en advarsel og at stille ham forskellige ulykker i udsigt deriblandt afskedigelse, hvis ikke forholdene blev bedre.

Det var ikke muligt for Barfod at komme til orde, idet han hele tiden blev afbrudt, men han fik dog sagt, at han som dansk embedsmand ikke behøvede at finde sig i at blive skældt ud, ligesom han bad Crone om at undlade at skringe, da Barfod ikke var døv.

Da Barfod tilbød at undersøge forholdene, fik han at vide, at de var undersøgt, og som afslutning på samtalen, hvis man kan kalde den sådan, åbnede Crone døren og viste Barfod ud.

Det hele kom noget bag på Barfod, der i grunden havde den opfattelse, at forholdet mellem Værnemagten og politiet i Hobro var om ikke hjerteligt så dog høfligt og korrekt.

Ved at granske sin hukommelse kunne han erindre, at oberløjtnant Crone i august måned under Barfods ferie havde været på politistationen i tjenstlig anledning og herunder havde spurgt, hvornår politimesteren kom tilbage fra ferie. Han lagde ikke noget visitkort og kom ikke igen.

Spørgsmålet om politiets hilsen overfor Værnemagten havde været drøftet flere gange med politistyrken, og man havde den holdning, at man hilste igen, hvis der blev hilst fra tysk side, men at det måtte være de ”fremmede”, der hilste først.

Efter Barfods opfattelse lå grunden til Crones raseri nok snarest i den omstændighed, at politiet havde konstateret, at nogle mindre-årige piger holdt til i en skov udenfor byen, hvor de søgte at komme i forbindelse med tyske soldater. Politiet afhørte nogle af pigerne, og sagen blev indberettet til Børneværnet. Spørgsmålet om kønsnygdomme havde angiveligt slet ikke været berørt.

Barfod indberettede det passerede til Poltimesterforeningen og til Statsadvokaten for Særlige Anliggender, ligesom han klagede til Justitsministeriet.

Den 10. marts 1941 var den gal igen, og den tyske kommandant for Værnemagten i Hobro indberettede til divisionen i Viborg, at politimester Barfod, under en samtale, hvor man fra tysk side ville føle sig for, om politimesteren ville modtage en indbydelse til at overvære en tysk produceret film ”Sieg im Westen”, i en ”sehr energischen Ton” og på tysk havde svaret: ”Nej, aldrig. Jeg har ikke omgang med tyskere. Tjenstlig er jeg venlig og imødekommende. Privat vil jeg ikke have noget med tyskere at gøre. Før den 9. april har jeg holdt af Tyskland. Efter den 9. april er det helt forbi. De har behandlet os dårligt”.

Den 20. marts 1941 indfandt Statsadvokat for Særlige Anliggender Eivind Larsen sig på Barfods kontor for at tale med ham om ”en noget pinlig sag”.

Det viste sig at dreje sig om episoden den 10. marts, som Barfod vedkendte sig, dog i en lidt mere afdæmpet form, idet de citerede bemærkninger efter hans mening var faldet i løbet af en længere samtale, som forløb i en venskabelig tone, og hvor repræsentanten for Værnemagten – en hauptmann Pohlz – gentagne gange havde udtrykt forståelse for Barfods synspunkt og sagt, at han i Barfods sted ville have haft samme indstilling.

Barfod begrundede sin holdning til invitationen med, at han formodede, at der var tale om en af de tyske propagandafilm, der tidligere havde vakt harme i den danske befolkning, og som var blevet mødt med uroligheder andre steder i landet.

Uagtet dette meddelte departementschef Eivind Larsen, at han fra justitsministeren skulle overbringe en henstilling til Barfod om at fratræde sit embede midlertidigt f.eks. ved at søge om sygeorlov, idet han ellers ville blive suspenderet.

Eivind Larsen interesserede sig ikke for Barfods forklaring om det passerede, men han mindede Barfod om, at forholdene kunne udvikle sig således, at tyskerne blev mere og mere nervøse, og at situationen da kunne blive prekær for Barfod på grund af de tidligere kontroverser.

Barfod måtte melde sig syg, og en anden blev konstitueret i hans stilling i nogle måneder, hvorefter Justitsministeriet må have skønnet, at der var faldet så megen ro over forholdene i Hobro, at Barfod kunne vende tilbage.

Den 9. september 1943 var den imidlertid atter gal i Hobro.

Denne gang var anledningen igen en repræsentant for de lokale styrker fra Værnemagten løjtnant Bleidissel. Den 29. august 1943 indfandt løjtnanten sig på politikontoret i Hobro medbringende en ung ekspeditrice fra et af byens mejeriudsalg, som Bleidissel havde haft en kontrovers med om betaling af pant for en mælkeflaske. Bleidissel mente, at ekspeditricen i forbindelse hermed havde banket på sin pande, hvilket han tog som et tegn på, at hun opfattede ham som værende ikke rigtig klog. Bleidissel var støjende og eksalteret, og han ønskede pigen straffet.

Pigen hævdede, at hun blot havde strøget noget hår til side fra sin pande, og sagen blev afgjort med en advarsel.

Barfod klagede over løjtnantens opførsel til den stedlige kommandant major v. Hagen og mente derefter, at sagen var ude af verden, men uheldigvis tog Hagen på orlov, og Bleidissel overtog kommandoen.

Den 9. september 1943 om eftermiddagen blev politimesteren tilsagt til at møde hos Værnemagten. Her blev han foreholdt, at han havde ladet opslå en plakat i byen uden tilladelse fra Bleidissel. Det drejede sig om en plakat om optagelse i lægdsrullen, og politimesteren søgte at forklare Bleidissel dette og overbevise ham om, at lægdsrullerne fortsat skulle føres, selvom Hæren var afvæbnet.

Bleidissel forlangte plakaterne nedtaget, og da Barfod forklarede, at dette forudsatte, at han drøftede sagen med sine overordnede, sagde Beidissel, at så ville Værnemagten tage dem ned.

Senere på dagen indfandt en repræsentant for Værnemagten sig på politikontoret for at få at vide, med hvilken hjemmel plakaten var ophængt, og senere igen for at kræve, at politimesteren øjeblikkeligt indfandt sig hos løjtnant Bleidissel.

Nu havde Barfod fået nok, og han lod Bleidissel vide, at han kunne komme til ham, hvis han ville ham noget.

Samme aften ved halvsyvtiden bankede det på døren hjemme hos politimesteren, og udenfor stod to bevæbnede tyske soldater, som krævede, at Barfod straks fulgte med til løjtnant Bleidissel.

Løjtnanten udspurgte Barfod nærmere om, hvor mange plakater, der var hængt op og hvor, og da han ikke kunne svare nøjagtigt på dette, erklærede Bleidissel ham for anholdt, og han blev kørt til Viborg, hvor han blev indsat i den tyske afdeling af arresten.

Der sad han, indtil han 2 dage senere blev løsladt.

Politimesterforeningen protesterede på Barfods vegne overfor Justitsministeriet over behandlingen af Barfod, og ministeriet kunne meddele, at det var en henvendelse fra Udenrigsministeriet, der havde udvirket løsladelsen, og at de tyske myndigheder havde udtrykt deres beklagelse af det skete.

På denne baggrund kan det undre, at politimester Barfod efter befrielsen skulle blive blandt de politimestre, overfor hvem man søgte at skabe tvivl om hans nationale holdning (se senere i artiklen) (note: Politimesterforeningens j. nr. 189/40 og 205/43.)

Efter den 29. august 1943

Med samarbejdspolitikens kollaps den 29. august 1943 blev politiets situation både sværere og på nogle områder lettere. Spørgsmålet om at omgås besættelsesmagten udover det nødvendige samarbejde, løste sig selv, og det var ikke mere nødvendigt i så udstrakt grad at bestræbe sig på at stille tyskerne tilfreds. Til gengæld blev situationen sværere dels ved at tyskerne kraftigt strammede grebet om den danske nation og dels ved at departementschefstyret ikke løste alle de spørgsmål af mere politisk karakter, som politiets arbejde

indebar, og i det hele afholdt sig fra at udstede retningslinjer for politiets arbejde.

I den situation fik især den konstituerede rigspolitichef K. Begtrup-Hansen, Politimesterforeningens formand Aage Seidenfaden men også formændene for Dansk Politiforbund Schytt Larsen og for Kriminalpolitiforeningen Carl Nielsen en langt mere fremtrædende rolle med hensyn til at vejlede politiets ledere og ansatte end før d. 29. august 1943.

Samtidig måtte den enkelte politimester i mangel af centralt fastsatte retningslinjer aftale disse med den stedlige tyske kommandant eller også træffe afgørelse på eget initiativ og udfra hvad han følte, der tjente lokalsamfundet bedst.

En god vejledning i det daglige arbejde var, at Rigspolitichefen fra den 2. september 1943 dagligt udsendte rapporter om situationen over hele landet i det foregående døgn og samtidig hermed gengav de forespørgsler, som Rigspolitichefen og Justitsministeriet havde modtaget fra politimestrene og svarene herpå.

I realiteten ophørte den 29. august 1943 enhver forpligtelse til at deltage i sammenkomster med repræsentanterne for besættelsesmagten, og samarbejdet med samme blev indskrænket til det absolut nødvendige for at få politiets arbejde til at fungere.

Mens man ikke med rette vil kunne bebrejde nogen dansk embedsmand, at han indtil denne dato loyalt fulgte opfordringerne til at udvise velvilje overfor besættelsesmagten, var det herefter ikke muligt at dække sig ind ved en henvisning til, at man havde handlet efter ordre.

Efter den 19. september 1944

I løbet af 1944 steg tyskernes utilfredshed med dansk politi, og man følte, at politiet især på sabotageområdet ikke gjorde en helhjertet indsats, ligesom man var klar over, at mange politifolk var engageret i modstandsarbejde. Samtidig steg frygten for en allieret invasion af Danmark, og erfaringerne specielt fra Frankrig tilsagde, at det kunne være farligt for besættelsesmagten udover invasionsstyrken at skulle kæmpe mod en bevæbnet styrke som politiet, der på dette tidspunkt udgjorde knapt 10.000 mand. Fra tysk side – og det vil i dette tilfælde sige Himler sammen med lederen af det tyske politi i

Danmark, Günther Pancke, og den øverstkommanderende for de tyske tropper i Danmark, Hermann v. Hanneken - ønskede man derfor at afvæbne det danske politi og reducere styrken med omkring 2000 mand. Drøftelserne herom blev ført i stor hemmelighed og uden at den tyske rigsbefuldmægtigede i Danmark Werner Best kendte hertil.

At tyskerne havde en – berettiget – tvivl om politiets loyalitet, viste sig også ved, at politimestrene Agersted, Åbenrå, Ernst Brix, konstitueret i Tønder samt Hoeck, Århus, i maj 1944 blev anholdt sammen med 9 politifolk og en række andre embedsmænd og beskyldt for at have deltaget i en illegal organisation, hvis formål var spionage mod tyskerne og forberedelse af væbnet modstand (note: Jørgen Hæstrup: Til Landets Bedste, bind 1 p. 475). Allerede inden aktionen var politimester Martensen-Larsen i Tønder gået under jorden, mens Grænsegendarmeriets chef oberst Paludan-Müller modsatte sig anholdelse og blev dræbt af tyskerne i forbindelse med en skudveksling.

Aktionen mod politiet den 19. september 1944 kl. 11 gik især ud over politiet i København og de største byer i provinsen, mens det i mange andre byer varede så længe, før tyskerne gik i aktion, at politiet nåede at gå under jorden, eller også nøjedes man med at afvæbne politiet. I alt blev ca. 2000 politifolk arresteret og heraf blev ca. 1700 deporteret til Tyskland.

Rigspolitichef Begtrup-Hansen, politidirektør Stamm og departementschef Eivind Larsen blev sammen med andre af Rigspolitiets chefer tilsagt til møde samme dag kl. 10 i Dagmarhus, og blev sat i såkaldt ”æresarrest” først i selve Dagmarhus senere i Vestre Fængsel, Ingeniørhuset i Nr. Farimagsgade og til sidst i Boghandlernes Hus i Nyropsgade.

Også Justitsministeriet blev genstand for en tysk aktion, og i forbindelse hermed dræbtes en fuldmægtig, mens departementschef Eivind Larsen, politikontorets leder kontorchef Herfelt og ekspeditionssekretær Erik Andersen blev anholdt.

I princippet ophørte dansk politi hermed at fungere, men på grund af den manglende konsekvens i aktionen, var der flere steder i landet, hvor politikontorerne med jurister og kontorpersonale fortsatte med at fungere i en vis udstrækning. Den 23. september 1944 ud-

sendte Justitsministeriet et telegram til samtlige politimestre og beordrede uopholdeligt politikontorerne genåbnede til varetagelse af ”anklagemyndighedens arbejde og alle andre forretninger, som påhviler politiet, herunder også motorvæsenet”.

Det viste sig imidlertid, at der mange steder ikke var nogen til at modtage telegrammet, fordi også politimester og politifuldmægtige var gået under jorden, og enkelte politimestre nægtede simpelthen at efterkomme ordren. Kontorchef Herfelt, der var blevet løsladt af tyskerne samme dag, var imod, at politikontorerne skulle åbnes, og Justitsministeriet tilbagekaldte sin ordre, hvorefter politikontorerne forblev lukkede resten af besættelsen (note: Jørgen Hæstrup: Til Landets Bedste, bind 2 p. 114).

Justitsministeriets telegram skabte stor vrede i politimesterkredse og blev betragtet som et helt unødvendigt og unationalt skridt. Efter befrielsen blev der fra Politimesterforeningens side rettet henvendelse til justitsministeren og tilkendegivet utilfredshed med departementschef Svendsen, som man betragtede som telegrammets ophavsmænd.

Kort efter aktionen mod politiet bad Dansk Politiforbund i al diskretion sine lokale tillidsmænd om at indberette til forbundet om forløbet af aktionen mod politiet i den enkelte politikreds.

Disse indberetninger, der for nogles vedkommende blev udfærdiget flere måneder efter aktionen, blev for nogle politifolk herunder politimestre afgørende efter befrielsen, idet beskrivelsen af deres optræden i de tilfælde, hvor den skønnes kritisabel, blev indberettet til Centralkartoteket som unational adfærd.

Mens politifolk indtil aktionen mod politiet havde været henvist til at indgå som medlemmer af de eksisterende modstandsgrupper, blev der nu opbygget en egentlig illegal politistyrke under ledelse af formanden for Politimesterforeningen politimester Aage Seidenfaden og med politiinspektør hos Rigspolitichefen Sven Holten som drivende kraft. Seidenfaden var kontaktmand til Frihedsrådet og politikerne, og Holten indgik i Frihedsrådets K-udvalg, der havde kommandoen over Modstandsbevægelsens styrker, og i arrestationsudvalget, der skulle forberede de arrestationer, der skulle ske i forbindelse med befrielsen (note: Jørgen Hæstrup: Til Landets Bedste, bind 2, p. 135).

Efterhånden blev der til det illegale politi rekrutteret ca. 7000 politifolk.

For politimestrenes vedkommende herskede der nogen tvivl om, hvorvidt de kunne melde sig til det illegale politi eller ej, og en del undlod derfor at melde sig, mens andre i hvert fald hævdede, at de ikke havde meldt sig, fordi de ikke kunne opnå kontakt til Modstandsbevægelsen.

Reaktionen efter den 4. maj 1945 overfor de politimestre, der mistænktes for unational optræden

Det var hensigten, at det civile politi skulle genoptage arbejdet fra den 13. maj 1945, men den 12. maj 1945 udsendte Justitsministeriet en fjernskrivermeddelelse til samtlige politiets jurister, hvori man forlangte, at alle politimestre eller politifuldmægtige, der ikke senest den 29. april 1945 havde meldt sig til Modstandsbevægelsen, skulle redegøre for grunden hertil.

Samme dag indkaldte ministeriet følgende politimestre til en omgående forhandling: Politimester Andersen, Grenå, politimester Leerbech, Rougsø Herred, politimester Sundorph, Sønderborg, politimester Harhorn, Nyborg, politimester Krarup, Svendborg, og politimester Galschiøt, Middelfart. Samtlige disse politimestre var registreret i Centralkartoteket (se senere) med mistanke for at have udvist unational adfærd under besættelsen.

Resultatet af disse ”forhandlinger” blev, at ministeriet den 14. maj 1945 fritog følgende for tjeneste: Politimester Leerbech, politimester Harhorn, politimester Krarup og politimester Galschiøt. Dertil kom, at politimester Ove Jensen, Slagelse, var arresteret af Modstandsbevægelsen ligeledes mistænkt for unational adfærd.

Af de svar Justitsministeriet modtog på fjernskrivermeddelelsen af 12. maj 1945 fremgik, at udover, at nogle havde troet – som ovenfor nævnt – at politimestrene ikke kunne melde sig til det illegale politi, så var begrundelserne sygdom og alder samt vanskeligheder med at opnå kontakt til Modstandsbevægelsen til dels fordi flere befandt sig i skjul forskellige steder i landet eller i Sverige. Den manglende deltagelse i Modstandsbevægelsens arbejde fik da heller ingen konsekvens for de pågældende politimestre.

Centralkartoteket og ”Den Grå Liste”

Under besættelsen blev der foretaget en registrering af unational virksomhed eller adfærd flere steder som et værn mod angiveri men først og fremmest med henblik på at gennemføre et opgør efter befrielsen.

Mest kendt af disse registre er Centralkartoteket, der var oprettet i 1944 som en del af Frihedsrådets Arrestationsudvalg under professor, dr. phil. Carsten Høeghs ledelse og med bistand af et antal politifolk, hvis opgave det var i muligt omfang at kontrollere de informationer, der skulle danne grundlag for en registrering. Registeret omfattede ved befrielsen oplysninger om ca. 40.000 personer.

Efter den 29. august 1943 etablerede officerer, der var flygtet til Sverige, i Stockholm en efterretningssektion, hvis opgave blandt andet var at udarbejde en fortegnelse over danske statsborgere, der kunne mistænkes for unational virksomhed. Fortegnelsen, der ved befrielsen blev udformet som en bog kaldet ”Den Grå Liste”, blev givet til Feltpolitidetachmentets personale ved afgang fra Sverige og den 7. maj 1945 tillige udsendt til detachmentets tjenestesteder rundt omkring i landet. Eksemplarer tilgik også Politiets Efterretningstjeneste, Rigsregistraturen samt Centralkartoteket.

Fortegnelsen var blevet til under vanskelige omstændigheder i Sverige, hvor det var næsten umuligt at efterprøve oplysningernes pålidelighed.

Efter befrielsen konstaterede man derfor hurtigt, at nogle af de oplysninger, listen indeholdt, var fejlagtige, og derfor beordrede Generalstabens Efterretningssektion den 14. maj 1945 listen inddraget. Mange af listens oplysninger indgik i registreringerne i Centralkartoteket efter en ganske vist ikke særlig grundig vurdering af det politipersonale, der var tilknyttet kartoteket.

Det er hævet over enhver tvivl, at nogle brugte muligheden for at sprede rygter om unational virksomhed som et led i et hævntogt mod personer, som de af forskellige grunde havde et udestående med eller blot ikke kunne lide, og dette blev gjort lettere ved, at oplysninger kunne afgives anonymt.

Selv en åbenlys uberettiget registrering kunne medføre voldsomme ubehageligheder efter befrielsen f.eks. i form af arrestation og tilba-

geholdelse i kortere eller længere tid, og det var meget svært at frigøre sig for den mistanke, som en registrering medførte.

Straffelovstillægget, Tjenestemandsdømstolen og Ankedømstolen

Efter befrielsen blev der vedtaget et tillæg til straffeloven af 1. juni 1945, der havde tilbagevirkende kraft fra den 9. april 1940, og som omfattede forræderi og anden landsskadelig virksomhed. Handlinger begået inden den 29. august 1943 var straffri, hvis de var foretaget i henhold til lov eller ordre eller anvisning givet af lovlig dansk myndighed.

For tjenestemænds vedkommende blev det i lovens § 11 gjort strafbart at have ydet besættelsesmagten en upåkrævet og ikke uvæsentlig hjælp udover, hvad der fulgte af ufravigelig instruks fra pågældende embede (note: Tamm: Retsopgøret efter besættelsen p. 128 f.f.).

For de handlinger, der ikke var af så alvorlig karakter, at straffelovstillægget kunne anvendes, blev der indført en skærpelse af tjenestemandsløvgivningen ved lov af 7. juli 1945 om oprettelse af Den Ekstraordinære Tjenestemandsdømstol.

I denne forbindelse er det især lovens § 1, stk. 1, nr. 2 om straf for i eller udenfor tjenesten at have udvist uværdig national adfærd og nr. 4 om samkvem med medlemmer af besættelsesmagten eller denne tilknyttede organer i et omfang, som lå udenfor det nødvendige, der har interesse. Ifølge motiverne til loven skulle der vedrørende dette sidstnævnte ses bort fra samkvem, som var sket for at yde danske interesser eller enkeltpersoner støtte.

Til at forberede og føre sagerne for Tjenestemandsdømstolen blev antaget to auditører, statsadvokaterne Olafsson og Bach. Retten bestod af en dommer som formand og et medlem udpeget af finansministeren efter samråd med justitsministeren samt tillige af et medlem udpeget af den centrale tjenestemandsgesamtorganisation. Fra politimesterkredsen var politimester Parker, Frederiksberg, udpeget som medlem af dømstolen.

Retten kunne ikende straf i form af forsættelse til anden tjeneste, forflyttelse, degradation eller afskedigelse eventuelt med hel eller delvis fortabelse af pension (note: Tamm p. 517 f.f.).

Indledningsvis var der ingen muligheder for at appellere Tjenestemandsdømstolens afgørelser, men i begyndelsen af 1947 blev der oprettet en Ankedømstol, hvortil afgørelser om afskedigelse kunne appelleres med tilladelse fra et særligt Ankenævn. Hvis appellen alene vedrørte pensionsspørgsmålet, kunne sagen dog indbringes uden tilladelse (note: Tamm p. 576 f.f.).

De, der fik problemer

For de politiledere, der fik problemer efter besættelsen, er det et gennemgående træk, at de pågældende enten havde et mindre godt forhold til befolkningen i deres politikreds herunder de lokale politikere og især medlemmerne af den lokale Modstandsbevægelse, eller at deres forhold til politikredsens personale var anstrengt. Politiet i almindelighed og politimestrene i særdeleshed var særligt udsat for at blive beskyldt for unational adfærd både på grund af det samarbejde, der i den første tid af besættelsen var pålagt dem, og fordi de havde mange kontaktflader til befolkningen, som kunne give anledning til konflikter og utilfredshed hos de implicerede med ønsket om at hævne sig som en konsekvens. Udspredelse af et urigtigt rygte om unational holdning kunne være et middel til at opnå denne hævn.

Den nedenstående skildring af de vanskeligheder, som besættelsestidens særlige forhold medførte for et antal politiledere i forbindelse med retsopgøret efter befrielsen, indeholder næsten alle tænkelige former for berettiget eller uberettiget mistanke for unational adfærd fra oprigtig sympati med den nazistiske politik over vanskeligheder i forbindelse med gennemførelsen af samarbejdspolitikken og usmidighed i embedsførelsen til helt urimelige beskyldninger. De sidste er medtaget for derigennem at skildre den risiko det indebar, på den ene side at skulle forvalte det nødvendige samarbejde med besættelsesmagten og på den anden gøre det på en sådan måde, at befolkningens og politistyrkens respekt blev bevaret.

Bortset fra Thune Jacobsen og politidirektør Stamm, hvis skæbner allerede er skildret i andre fremstillinger, men som er medtaget for fuldstændighedens skyld, er rækkefølgen i skildringen af de enkelte personer udtryk for forfatterens opfattelse af en faldende grad af

alvoren i de beskyldninger om unational virksomhed, der rettedes mod de pågældende.

Justitsministeren

Eigil Thune Jacobsen,
født den 1. oktober 1880.
Statspolitichef 1933-36.
Politidirektør i København
1936-38.
Rigspolitichef 1938-41.
Justitsminister 1941-43.

Thune Jacobsen blev i forbindelse med enhedspolitiets indførelse d. 1. april 1938 udnævnt til rigspolitichef.

Allerede inden krigen havde han gennem sin deltagelse i Den Internationale Kriminalpolitikkommission (forløberen for Interpol), hvis hovedsæde lå i Wien, fået et nært personligt forhold til de to ledende tyske politifolk politigeneral Arthur Nebe og ministerialråd Carlo Zindel, som han havde mødt på en politikongres i Wien i 1934.

Dette forhold fortsatte under besættelsen, indtil Nebe i marts 1945 blev henrettet som involveret i attentatet på Hitler og Zindel formentlig samme år døde for egen hånd. Henrik Stevnsborg anfører i sin artikel om forholdet i *Politihistorisk Selskabs Årsskrift 2008* p. 49 ff. at et sådant forhold til personer tilhørende besættelsesmagten viser Thune Jacobsens naivitet og må betragtes som upassende grænsende til landsforræderi.

Thune Jacobsens bekendtskab med Nebe og Zindel medførte, at han fik et særdeles godt forhold til SS-brigadenführer Paul Kanstein, der kom hertil i 1940 fra en stilling som vicepolitipræsident i

Berlin, og som Nebe og Zindel i forbindelse med tiltrædelsen anbefalede overfor Thune Jacobsen som et anstændigt menneske uden ekstreme nazisynspunkter. Kanstein var i Danmark ansvarlig for spørgsmål vedrørende den indre forvaltning under den tyske rigsbefuldmægtigede og dermed også for samarbejdet med dansk politi om opretholdelse af ro og orden, et samarbejde, der i det lange løb ville have kompromitteret dansk politi. Kanstein og tyskerne i almindelighed led af den fejlagtige opfattelse, at Thune Jacobsen var chef for det danske politi og dermed deres hovedsamarbejdspartner i dette spørgsmål. Thune Jacobsen synes ikke at have gjort sig særlige anstrengelser for at bringe dem ud af denne misopfattelse.

Efter interneringen af de danske kommunister d. 22/6 1941 måtte justitsminister Harald Petersen træde tilbage, fordi han af tyskerne blev beskyldt for en halvhjertet indsats, og Thune Jacobsen lod sig overtale af Stauning til at påtage sig justitsministerposten i samlingsregeringen. Som lokkemad anvendte Stauning bl.a. løftet om en amtmandstilling, når ministertiden var slut.

Ifølge Aage Seidenfaden, der på det pågældende tidspunkt var formand for Politimesterforeningen, burde Th. Jacobsen aldrig have sagt ja til at overtage justitsministerposten på det pågældende tidspunkt, men når han gjorde det, skyldtes det dels, at han virkelig troede, at han var i stand til at udrette noget på posten, og dels en ikke ringe del personlig forfængelighed.

Formelt bevarede Thune Jacobsen stillingen som rigspolitichef, der blev besat ved konstitution af souschefen Knud Begtrup-Hansen, som først blev endelig udnævnt i stillingen d. 1. august 1949 efter Thune Jacobsens død.

Thune Jacobsen tiltrådte som justitsminister d. 9. juli 1941 og arvede sagen vedr. interneringen af kommunisterne d. 22/6 1941. Det blev hans opgave at skaffe en lovhjemmel for den skete frihedsberøvelse, og i et tæt og noget usædvanligt samarbejde med Højesterets præsident Troels G. Jørgensen fik han gennemført kommunistloven, der byggede på princippet om nødret, og som blandt andet indebar, at frihedsberøvelserne skulle godkendes af en dommer.

Herved pådrog Thune Jacobsen sig kommunisternes vrede, og vreden blev ikke mindre af, at man opfattede ham som ansvarlig dels for den behandling, som de internerede blev udsat for under op-

holdet i Horserød, og ikke mindst for, at der d. 29. august 1943 ikke blev givet de internerede en advarsel så betids, at de fik mulighed for at flygte. Thune Jacobsen søgte i dagene før flere gange forgæves at få Regeringen til at tage stilling til, hvorledes man skulle forholde sig til de internerede kommunister i tilfælde af en tysk magtovertagelse, og udover at sørge for, at flest mulige blev overført fra Vestre Fængsel til Horserød, hvorfra mulighederne for flugt var bedre, gav han ordre til, at der ikke fra bevogtningspersonalets side måtte skydes på de internerede i tilfælde af flugtforsøg. Han sørgede imidlertid ikke for, at der blev givet de internerede underretning om, at tiden var inde til at komme væk og for, at portene til lejren blev åbnet, og det førte til, at ca. 140 af de internerede ikke slap væk og senere overførtes til koncentrationslejren Stutthof, hvor mange omkom.

Thune Jacobsens ministerperiode ophørte ved overgangen fra minister- til departementschefstyre d. 29. august 1943, og d. 20. oktober 1944 flygtede han til Sverige, idet han følte sig under besættelsesmagtens mistanke for illegal virksomhed. Han havde siden marts 1943 videregivet oplysninger til Secret Service og til Modstandsbevægelsen om politiet.

Under opholdet i Sverige fornemmede han kold luft fra de øvrige danskere og var derfor forberedt på, at han efter besættelsen ville blive stillet til ansvar for nogle af sine handlinger.

Han vendte tilbage til Danmark d. 19. maj 1945 og stod i lighed med den tidligere trafikminister Gunnar Larsen i en vanskelig situation, idet han ikke, som de øvrige samarbejdspolitikere, havde et partipolitisk tilhørsforhold, som kunne beskytte ham. Han ønskede selv at blive rensset gennem en Rigsretssag, men fandt ingen politisk støtte herfor.

D. 30. maj 1945 blev han på sin bopæl anholdt af en gruppe under BOPA bestående af 12 svært bevæbnede frihedskæmpere, der gav udtryk for, at man ikke skulle sige, at man lod de store gå, mens de små i samfundet blev anholdt. De førte ham til en skole i Rødovre, hvor han sad i 4 timer, inden han blev frigivet ved Frode Jakobsens indgriben. Han blev tilbudt at tage ophold på Orø under politiets beskyttelse men afslog det.

D. 7. juni 1945 indgav en afdeling under HK anmeldelse mod ham og fængselsinspektør Tetens for at have undladt at sætte de internerede kommunister på fri fod de. 29. august 1943, og dagen efter indgav landsretssagfører Carl Madsen på vegne af en række kommunister politianmeldelse mod ham på grund af hans forhold overfor de internerede kommunister d. 28. og 29. august 1943.

I stedet for at få sine forhold undersøgt gennem en offentlig undersøgelse, som han ønskede, blev Thune Jacobsen de næste 4 år ”slidt op”, som Henrik Stevnsborg udtrykker det, ved afhøringer i de parlamentariske kommissioner, hvor der især fra kommunistisk side blev stillet et hav af spørgsmål til ham hovedsageligt om interneringen af kommunisterne og deres ophold i Horserød-lejren.

Da Den Parlamentariske Kommission endelig i 1950 afgav beretning om Justitsministeriet under besættelsen var konklusionen, at der intet var at bebrejde Thune Jacobsen. Selv oplevede han ikke dette, idet han var død i 1949 i en alder af 68 år.

Ifølge Aage Seidenfaden, der kendte Th. Jacobsen godt i sin egenskab af formand for Politimesterforeningen, var der ikke noget i vejen med hans nationale sindelag, men hans fejl var, at han troede, at man kunne vinde tyskerne ved at vise venlighed overfor dem, og derfor kunne hans ydre optræden overfor dem stundom få udseende af national lunkenhed.

Børge Outze betegnede efter krigen Thune Jacobsen som en embedsmand, der al sin dygtighed og intelligens til trods var vant til at lystre ordrer uden at mobilisere den kritiske sans, han havde på en række andre områder, men at dette ikke kun var *hans* tragedie.

Troels G. Jørgensen gav i 1950 udtryk for den opfattelse, at Thune Jacobsen ville få en ærefuld plads i vor historie. Dette håb er endnu ikke gået i opfyldelse.

Kilder:

Troels G. Jørgensen: *To Skæbner*, E. Thune Jacobsen og P. Knutzen, Arne Frost-Hansens Forlag, København 1950.

Henrik Stevnsborg: *Politihistorisk Selskabs Årsskrift 2008* p. 49 ff. ”Lieber Carlo”-”Lieber Arthur”-

Henrik Stevnsborg: *Politiet 1938-47*, Gad 1992.

Ditlev Tamm: *Retsopgøret efter besættelsen*, Jurist- og Økonomforbundets Forlag 1984.

Politiken 14. januar 1948.

E. Thune Jacobsen: På en Uriaspost, Folmer Christensens Forlag 1946.

Børge Outze: Danmark under den anden verdenskrig bind I-IV, Steen Hasselbalchs Forlag 1968.

Besættelsestidens Hvem-Hvad-Hvor, Politikens Forlag 1965.

Aage Seidenfaden : I politiets tjeneste, Gyldendal 1955.

Fra politidirektør til cigarhandler

**Ivan Peder Hutzen
Stamm,
født den 1. marts 1888.
Statspolitichef 1936-
38.
Politidirektør i Kø-
benhavn 1938-45.**

Politidirektør i København Ivar Stamms imponerende karriere indenfor politiet, der havde ført ham over stillinger som chef for Københavns Opdagelsespoliti og statspolitichef, fik en brat afslutning på befrielseaftenen d. 4. maj 1945. I sin beretning til Justitsministeriet om sine tjenstlige forhold under besættelsen beskriver Stamm, hvorledes han af statsminister Buhl blev bedt om at indfinde sig på Christiansborg og hvordan turen ind fra hans bopæl i Hellerup for-

løb med megen dramatik, blandt andet blev den vogn, hvori han kørte, beskydt. På Christiansborg mærkede han kold luft fra de tilstedeværende ministre og politikere, hvoraf flere ikke ville give ham hånden, og da han fik foretræde for statsministeren, fik han besked på, at han foreløbigt var sat fra bestillingen, og at han kunne holde ferie. Buhl begrundede det med, at Stamm ikke havde befolkningens og styrkens tillid, fordi han var kommet for meget sammen med tyskerne. Dette kom angiveligt fuldstændigt bag på Stamm. D. 30. juni 1946 blev Stamm afskediget ”i nåde og med fuld pension”, og mange indenfor politiet kender hans videre skæbne som ekspedient i en tobaksforretning på Frederiksberg.

Indtil den nyoprettede rigspolitichefstilling skulle besættes i 1937 i forbindelse med indførelsen af enhedspolitiet, var alt forløbet planmæssigt, men det må være opfattet af ham som en forbigåelse, at han, der på det tidspunkt var chef for Statspolitiet og altså havde den stilling, der nu blev erstattet af en ”rigspolitichef”, blev forbigået ved besættelsen, og at man i stedet foretrak den daværende politidirektør i København Thune Jacobsen, hvorefter Stamm måtte ”nøjes” med at overtage Thune Jacobsens stilling som politidirektør. Efter manges opfattelse grundlagdes der derved et langvarigt dårligt samarbejde mellem Københavns Politi og Rigspolitichefen, og dette blev absolut ikke bedre, da Stamm heller ikke fik tilbudt stillingen som rigspolitichef efter Thune Jacobsen i sommeren 1941, da denne blev justitsminister, men hvor Knud Begtrup Hansen blev konstitueret i stillingen.

Samarbejdsproblemerne gjorde, at formanden for Politimesterforeningen Aage Seidenfaden i forbindelse med besættelsen af stillingen efter Thune Jacobsen henvendte sig til statsminister Stauning og gjorde ham bekendt med, at såfremt Stamm blev udnævnt i stillingen, ville han få hele landets politimesterstand imod sig. Staunings svar var: ”Det sker ikke, hr. politimester”.

Utilfredsheden med Stamm bundede ikke alene i samarbejdsproblemerne med rigspolitichefen, men også i, at han efter politikernes mening ved flere lejligheder ikke fuldt ud levede op til det uomgængelige krav i samarbejdspolitikken, at dansk politi var i stand til at opretholde ro og orden også i forbindelse med demonstrationer mod besættelsesmagten og de danske nazisters provokationer.

Helt galt gik det i forbindelse med en såkaldt ”venskabskamp” i Idrætsparken i København grundlovsdag den 5. juni 1941 mellem det østrigske hold Admira og et udvalgt hold fra ”Stævnet”. Det var ikke blot kampens udfald – Admira vandt 4-1 – der udløste uroligheder efter kampen, men mange af tilskuerne benyttede lejligheden til at udtrykke deres mening om de tilstedeværende repræsentanter for besættelsesmagten, og slagsmålene og mishagsytringerne blev et af de første udtryk for modstanden mod den tyske besættelse. Københavns politis håndtering af balladen benyttede tyskerne som argument for at stille krav om justitsminister Harald Petersens afgang og om oprettelse af en særlig politiafdeling. Regeringen fulgte dette krav, og Harald Petersen blev udskiftet med rigspolitichef Thune Jacobsen og i Justitsministeriet blev oprettet et særligt politidepartement med statsadvokat Eivind Larsen som departementschef.

Også på andre måder skabte Stamm problemer for politikerne. I april 1943 troppede en delegation for Dansk Politiforbund op i Justitsministeriet og gjorde Thune Jacobsen bekendt med, at det kunne forventes, at der på en kommende generalforsamling i Politiforbundet ville blive truffet bestemmelse om en kollektiv opsigelse af medlemmernes stillinger, medmindre man fik opfyldt følgende krav: 1) Vedtagelse af en særlig organisationslov for politiet, som Dansk Politiforbund havde arbejdet på i nogen tid, 2) oprettelse af et politiråd, som skulle give personalets repræsentanter indflydelse på politiets ledelse, og hvad der havde betydning i denne forbindelse, 3) afskedigelse af den konstituerede rigspolitichef Begtrup-Hansen og udnævnelse af Stamm til rigspolitichef.

Der var i Regeringen enighed om at afvise de stillede krav, og man var fuldt ud klar over, at det var Stamm, der var ”den onde Mika”, det vil sige den leder, der for at skaffe sig selv en personlig position opæggede politiet til at stille eksorbitante krav. Nogle af Regeringens medlemmer mente, at Stamm burde afskediges, andre at han skulle indkaldes til en tjenstlig samtale i Justitsministeriet. I alle tilfælde så man meget alvorligt på Stamms rolle i, hvad der blev opfattet som Politiforbundets forsøg på afpresning. Der blev ikke noget ud af forsøget, men det var med til at øge politikernes utilfredshed med Stamm.

At Stamm havde et særdeles godt og tæt forhold til formanden for Dansk Politiforbund politiassistent Schytt Larsen var en kendt ting, men det var på bekostning af forholdet til Københavns Politiforening og dennes formand overpolitibetjent Erik Lykkestrup. Blandt andet forhandlede Stamm personalemæssige forhold for Københavns politi direkte med Schytt Larsen, og ved udarbejdelse af det årlige normeringsforslag lagde han mere vægt på Schytt Larsens synspunkter frem for, hvad Lykkestrup mente.

Uden at Stamm kunne beskyldes for at være nazist eller specielt tyskvenlig var hans holdning overfor tyskerne præget af eftergivenhed, og hans trang til selskabelighed førte ofte til, at hans blev set – og fotograferet – i selskabelige situationer med repræsentanter for besættelsesmagten, som kunne virke kompromitterende for dansk politi og for Stamm, og som gik langt ud over, hvad der var påkrævet.

Det var derfor en naturlig konsekvens af utilfredsheden med Stamm, at politimester Aage Seidenfaden i sommeren 1944, hvor man i det skjulte var begyndt at forberede, hvad der skulle ske, når den tyske besættelse ophørte, af statsminister Buhl blev spurgt, hvorvidt han ville overtage stillingen som politidirektør i København, når Stamm blev afskediget ved krigens afslutning.

Forud for politiets internering den 19. september 1944 blev Stamm sammen med departementschef Eivind Larsen, den konstituerede rigspolitichef Begtrup Hansen og politiinspektørerne v. Magius og Wolff indkaldt til et møde i Dagmarhus hos politigeneral Günther Pancke. Mødet var et påskud, og alle 5 blev arresteret og ført som fanger til Turisthotellet. Det lykkedes Wolff at flygte, mens de øvrige blev indsat i Vestre Fængsel, hvorfra de senere overførtes til Dagmarhus og endelig til Boghandlernes Hus i Nyropsgade. Bortset fra Eivind Larsen blev alle løsladt inden befrielsen.

Efter besættelsen blev Stamms forhold undersøgt, men der kom intet frem, der kunne støtte, at han skulle have været nazist. Rygterne var dog vanskelige at udrydde. I november 1945 fik dagbladet Information fingre i nogle af Thune Jacobsens private optegnelser heriblandt optegnelser om et møde, som Thune Jacobsen havde haft med den tyske politigeneral Nebe, da denne i 1941 aflagde besøg i København. Nebe var en personlig ven af Thune Jacobsen

tilbage fra deres fælles fortid i Interpol, og hans formål med sit besøg var angiveligt at drøfte med Kanstein, hvem der skulle føre dansk politi videre som et nazistisk politi. I Berlin foretrak man Thune Jacobsen, idet man opfattede ham som loyal og ærlig, men Stamm kendte man ifølge Thune Jacobsen i Berlin som en person, der bekendte sig til nationalsocialismen.

Nebe kunne i den forbindelse oplyse, at han under en middag med Stamm og dennes hustru under sit besøg havde spurgt Stamm, hvorvidt han var nationalsocialist, hvilket Stamm havde bekræftet og tilføjet, at han måtte holde på, at det autoritære styre var den eneste mulige styreform.

Man skal være forbeholden overfor, hvad der siges i selskabeligt lag, men er det korrekt, understreger det i hvert fald Stamms opportunisme og stræben efter at holde sig gode venner med den tyske besættelsesmagt.

Den officielle begrundelse for at fyre Stamm var, at han ikke mere nød den tillid, stillingen som politidirektør krævede. Man kunne også sige, at han praktiserede samarbejdspolitikken overfor tyskerne i langt videre omfang, end regeringens henstillinger gav belæg for, og at hans optræden var med til at skade politiets omdømme.

Kilder:

Aage Seidenfaden: I politiets tjeneste, Gyldendal 1955.

Carl Aage Redlich: I lovens navn, bind 2, Politihistorisk Selskab 1982.

Henrik Stevnsborg: Politiet 1938-47, Gads Forlag 1992.

Politidirektør Stamms indberetning til justitsministeriet vedrørende sine tjenstlige forhold. Kopi Politihistorisk Museum.

Redegørelser fra tidl. Politikommissær i Københavns politi J.P.

Schou af hhv. januar 1985 og april 1986. Kopier Politihistorisk Museum.

Indberetning fra formanden for Københavns Politiforening overpolitibetjent Erik Lykkestrup vedrørende personer og forhold, der har givet anledning til klage under besættelsestiden i tiden 1940-45, august 1945. Kopi i Politihistorisk Museum.

Uddrag af finansminister Kofoeds erindringer for 2. og 7. april 1943. Bilag til ovenstående.

Dagbladet Information 14. november 1945.

Ditlev Tamm: Retsopgøret efter besættelsen, Jurist- og Økonomforbundets Forlag 1985.

Den "neutrale" politimester

Ove Juel Jensen, født den 7. januar 1882.

Politimester i Slagelse Købstad fra 1. april 1934 til 27. februar 1946.

Politimester Ove Jensen og lederen af ordenspolitiet i Slagelse politikreds politiasistent K.E. Thygesen var i forvejen ikke de bedste venner, men helt galt blev det i forbindelse med besættelsen.

Thygesen var indædt tyskerhader, og det lagde han ikke skjul på.

Politimesteren var med sine egne ord "neutral", men hans holdning blev af politikredsens borgere opfattet som tyskvenlig, og rygter sagde, at han var nazist. Han var ikke ukendt med denne opfattelse, for i august 1943 blev der kastet en brandbombe ind i hans hus, og resten af besættelsen var han altid bevæbnet.

I februar 1943 indberettede politimesteren Thygesen til Rigspolitichefen for dels at have aflyttet de engelske radioudsendelser til Danmark på politistationens radio, selvom politimesteren havde udstedt forbud mod aflytning af udsendelser fra "krigsførende lande" og dels, da politimesteren påtalte forholdet, at have fortsat aflytningen fra en privat radio, som han havde installeret på sit kontor. Overfor Rigspolitichefen betegnede politimesteren udsendelserne fra England som "propagandaudsendelser". Politimesteren ønskede Thygesen fjernet fra sin stilling, men sagen endte med en tjenstlig bøde på 100 kr.

Efter befrielsen gjorde Thygesen gengæld. D. 8. juni 1945 skrev han en indberetning om politimesterens forhold under besættelsen, hvori han dels påpegede politimesterens klage over ham, som også byggede på, at Thygesen havde nægtet at underskrive en loyalitetserklæring overfor besættelsesmagten, som politimesteren havde forelagt ham, dels oplyste, at politimesteren den 29. august 1943 på en nedværdigende måde havde omtalt den danske hær og flåde som

”partisaner”, og at han havde omtalt Kongen som en gammel ”mimremand”.

Den alvorligste anklage i Thygesens indberetning var dog, at politimesteren den 19. september 1944 havde sagt til den tyske kommandant, at Thygesen havde ansvaret for, at der var blevet fjernet nogle effekter fra politistationen, hvilket medførte, at tyskerne indledte en eftersøgning af Thygesen, der skulle fanges ”død eller levende”.

Thygesen kunne have sparet sig besværet, for politimester Ove Jensen var allerede registreret i Centralkartoteket som tyskvenlig og med de samme beskyldninger. Dertil var føjet, at han på årsdagen for besættelsen den 9. april 1945 skulle være gået demonstrativt gennem hovedgaden i Slagelse, uagtet samtlige andre trafikanter holdt eller stod stille. Man kan formode, at Centralkartotekets oplysninger stammer netop fra Thygesen.

Konsekvensen af registreringen i Centralkartoteket men først og fremmest af politimesterens handlinger under besættelsen blev, at han den 5. maj 1945 ved 11-tiden blev anholdt på sin bopæl af bevæbnede repræsentanter fra Modstandsbevægelsen og sigtet for samarbejde med den tyske værnemagt.

Efter at have siddet interneret siden anholdelsen blev han d. 15. juni fremstillet i retten i Slagelse og fængslet som sigtet for overtrædelse af straffelovstillæggets § 11 ved i september måned 1944 til den tyske værnemagt at have udleveret en liste over, hvem af politistyrken, der havde afleveret våben og dermed også, hvem der ikke havde. Han nægtede sig skyldig og afgav den forklaring, som han fastholdt under hele sagen, nemlig at han først udleverede en liste efter stærkt pres fra tysk side, og at han omskrev den oprindelige liste inden udleveringen, således at den kun indeholdt politimændenes efternavn og grad.

Ove Jensen forblev fængslet under hele sagen, der blev efterforsket af Rigspolitichefens Rejseafdeling.

Man fulgte mange spor under efterforskningen, men de fleste endte blindt. Det drejede sig blandt andet om Ove Jensens selskabelige omgang med repræsentanter for Værnemagten, hvor det – udover de tilfælde, hvor han havde overværet koncerter og filmforevisninger – kun kunne dokumenteres, at han havde deltaget i en enkelt

spisning med tysk deltagelse, og det var ved en lejlighed, hvor Rigs-
politichefen viste politistationen i Slagelse frem for politigeneral
Kanstein, så det kunne ikke bebrejdes ham. Man undersøgte også
en beskyldning for, at Ove Jensen havde anvendt "hitlerhilsen",
men vidnerne var ikke så sikre på, at de havde set ham heile, at det
kunne føre til en tiltale, og han selv hævdede, at han kun havde
gjort honnør.

Til gengæld efterforskede man nogle gamle rygter om, at han skulle
have uorden i embedets økonomi, og det førte til sigtelse og senere
tiltale for underslæb og dokumentfalsk vedrørende en række tilfæl-
de, hvor han siden sin tiltrædelse som politimester i 1934 skulle ha-
ve tilegnet sig beløb, der var indbetalt for bøder, alimentationsbi-
drag og gebyrer. I de fleste tilfælde havde han dog nogen tid efter
indbetalt pengene til politikassen, men for at dække over forholdene
havde han i en del tilfælde udskiftet det blad i rapporten, hvori
tidspunktet for beløbets indbetaling var anført, med et nyt, hvori
angivelsen af tidspunktet var rettet.

Vedrørende forholdene til besættelsesmagten blev der kun rejst til-
tale efter straffelovstillæggets § 11 for Ove Jensens forhold omkring
politiets fjernelse den 19. september 1944. Ifølge anklageskriftet
skulle han have ydet en upåkrævet og ikke uvæsentlig hjælp til be-
sættelsesmagten ved om eftermiddagen den 19. september, da poli-
tipersonalet havde forladt politistationen og repræsentanter for
Modstandsbevægelsen havde fjernet en del materiale fra stationen,
at have tilkaldt medlemmer af besættelsesmagten for at få dem til at
undersøge forholdet. Dagen efter lod han udarbejde den tidligere
omtalte fortegnelse over hvem af ordenspolitiets personale, der ikke
havde afleveret deres tjenestevåben. Han gav listen til tyskerne, og
de brugte senere listen ved afhøring af en anholdt politimand (poli-
tiassistent Thygesen f.a.). Nogle dage efter hjalp han til under ty-
skernes ransagning af politikontoret, idet han åbnede skabe og skuf-
fer, og endelig foranledigede han den 21. september, at politikred-
sens beholdning af benzin- og generatorbrændselsmærker samt
nogle penge, som en af kontorets ansatte uden tyskernes vidende
havde fået anbragt i en privat bankboks, blev udleveret til besættel-
sesmagten.

Sagen kom for den 28. november 1945 i Retten i Slagelse, og Ove Jensen nægtede sig skyldig.

Han forklarede, at han den 19. september 1944 var på kasseeftersyn hos sognefogeden i Høng, da han erfarede om aktionen mod politiet. Da han kom tilbage til politistationen i Slagelse, havde politifolkene forladt stationen, men nogle repræsentanter for Modstandsbevægelsen – antog han – havde fjernet politiets våben, og nogle unge mennesker var ved at fjerne andre ting fra politistationen. Han følte et ansvar for politiets bygning og arkiv, og han søgte at få assistance til at få stoppet de unge mennesker hos kriminalpolitiet, hvilket man var uvillig til. I stedet ringede han til den tyske kaserne og oplyste, at der var tumulter ved politistationen, hvorefter der kom tyske soldater til stede.

Vedrørende listen over ordenspolitiets personale med angivelse af, hvem der havde afleveret våben, fastholdt han, at listen blev udarbejdet for at holde styr på pistolerne, der tilhørte Staten. Han havde haft listen liggende i flere måneder på sit kontor, og i forbindelse med aktionen mod politiet tilintetgjorde han den, men udarbejde en ny, da tyskerne forlangte at få listen udleveret. Den nye liste indeholdt kun efternavn og tjenestenummer på politifolkene.

Han erkendte, at han under tyskernes ransagning af politistationen havde åbnet skabe og skuffer, men det skete alene for at undgå, at de blev åbnet med magt og derved ødelagt.

Vedrørende benzinmærkerne m.v. forklarede han, at da tyskerne forlangte dem udleveret, havde han givet dem den pågældende kontorfunktionærs adresse. Men han sagde ikke, at denne havde mærkerne.

I sin dom frifandt retten Ove Jensen for at have tilkaldt tyskerne den 19. september, idet man lagde til grund, at tilkaldelsen skete for at få forholdet undersøgt, og for at have bistået tyskerne ved ransagningen af politikontoret, idet man godtog hans forklaring om, at hans tjenstvillighed alene skyldtes et ønske om at undgå, at inventaret blev ødelagt.

Derimod dømte man ham for at have udleveret listen over hvem af politipersonalet, der ikke havde afleveret deres tjenestevåben, og for at have ydet tyskerne hjælp til at få udleveret benzinmærkerne m.v.

Han blev yderligere fundet skyldig i en række tilfælde af underslæb og dokumentfalsk.

Retten fastsatte straffen til fængsel i 4 år med at fradrag af 200 dage, hvor han havde siddet i varetægtsfængsel under sagen, og kendte ham uværdig til almen tillid i 5 år.

Ove Jensen ankede dommen til Østre Landsret med påstand om frifindelse og anklagemyndigheden kontraankede med påstand om skærkelse. Under sagens behandling i Landsretten frafaldt anklagemyndigheden forholdet vedrørende bistanden til tyskernes ransagning af politikontoret.

Sagen kom for i Østre Landsret den 14. februar 1946, og Landsretten frifandt i det hele Ove Jensen for overtrædelse af straffelovstillægget, idet man tiltrådte frifindelsen vedrørende tilkaldelsen af tyskerne den 19. september og vedrørende de to andre forhold (udlevering af listen og benzinmærkerne) fandt Landsretten, at der ganske vist var ydet besættelsesmagten hjælp, men at det var overvejende betænkeligt at anse denne hjælp for at være af så væsentlig betydning, at det var strafbart.

For underslæb men ikke dokumentfalsk blev Ove Jensen idømt fængsel i 1 år og 3 måneder, hvoraf 9 måneder var udstået.

Ove Jensen blev den 27. februar 1946 afskediget fra sin stilling som politimester i Slagelse, og den 19. april 1946 blev han løsladt på prøve fra Arresten i Slagelse.

Kilder:

3. ekstraordinære Statsadvokatur for Sjællands sag XI-1 og Slagelse Politis straffeakt nr. 1969, Centralkartoteket, Justitsministeriets 3. k. 1945-1095 I og PMF 17/1945.

Den nazivenlige

Niels Peter Krarup, født den 12. januar 1878.

Politimester i Svendborg 1919 -1945.

Under besættelsen lagde politimester Krarup ikke skjul på, at han var tyskvenlig og sympatiserede med den nazistiske ideologi. Han mente, at en tysk sejr i krigen af økonomiske og sociale årsager ville

være det bedste for Danmark, og at politiets fornemste opgave under besættelsen var at være formidler mellem Værnemagten og den danske befolkning. Overfor sit personale gav han udtryk for sine sympatier og han forbød personalet på politistationen at lytte til andre radiostationer end danske. I 1941 meldte han sig ind i Dansk-tysk Forening og han abonnerede på det nazistiske dagblad "Fædrelandet".

Det kom derfor næppe bag på ham, at han den 9. maj 1945 om morgenen blev anholdt af repræsentanter for Modstandsbevægelsen i København, hvor han havde taget ophold. Den 14. maj 1945 blev han fritaget for tjeneste af Justitsministeriet, og efter at han var løsladt i juli måned, blev der rejst tiltale mod ham ved Tjenestemandsdømstolen, hvor hans sag kom for som en af de første i september måned 1945.

Oprindeligt havde der været rejst sigtelse for ham for overtrædelse af straffelovstillægget ved at have angivet en af sine ansatte – kontorist på politikontoret Sigfred Strømvig – til Gestapo, men denne meget alvorlige sigtelse blev opgivet, og i stedet kom forholdet vedrørende Strømvig med som et mindre alvorligt punkt vedrørende uværdig national optræden og bistand til besættelsesmagten i tiltalen for Tjenestemandsdømstolen.

Forholdet vedrørende Strømvig, bestod ifølge tiltalen i, at Krarup i foråret 1944, da Gestapo indfandt sig på politikontoret i Svendborg for at lede efter Strømvig, uden at der var grund til det oplyste, at Strømvig var set kort tid forinden ved sin bopæl, ligesom han viste tyskerne et brev, som han havde modtaget fra Strømvig, og som var poststempet i Nyborg. Strømvig, der var søn af en politimand i Svendborg, befandt sig rent faktisk på bopælen, men for at vildlede sendte han brevet til politimesteren fra Nyborg. Krarup hævdede under sagen, at han følte sig sikker på, at Strømvig var flygtet til Sverige, og at der derfor ikke skete noget ved at oplyse, at han var set ved bopælen. Når han viste brevet tyskerne fra Strømvig, var det for at bestyrke dem i, at han var flygtet.

Derudover omfattede tiltalen et forhold vedrørende uværdig national optræden fra sommeren 1940, hvor Krarup sendte et bidrag på 10 kr. til den nazistiske leder Ejnar Jørgensen i Glostrup til hjælp for mødre og børn, der midlertidigt var berøvet deres forsørgere

ved, at disse den 30. juni 1940 var blevet arresteret på grund af deltagelse i nazistiske demonstrationer i Roskilde, hvorunder demonstranterne sammen med tyske soldater, der deltog i demonstrationstøget, gjorde sig skyldige i overfald på og mishandling af politiet. Krarup forklarede om dette, at han havde læst om begivenheden i "Fædrelandet", der opfordrede til, at man støttede familierne til de arresterede. Da han havde ondt af mødrene og børnene, følte han sig foranlediget til at støtte indsamlingen.

Endelig omfattede tiltalen det forhold, at Krarup ved forskellige lejligheder under besættelsen overfor for kontorpersonalet ved politimesterembedet på anstødelig måde havde givet udtryk for sin sympati for besættelsesmagten.

I Centralkartoteket var han også registreret for at have kaldt Strømvig for en "pjalt" og for efter den 19. september 1944 at have optrådt afvisende og uforskammet overfor de hustruer til deporterede politifolk, som henvendte sig til ham om råd og vejledning, idet han skulle have udtalt: "Hvad rager det mig, jeg kan ikke være barnepige for alle". Disse forhold var ikke medtaget i tiltale for Tjenestemandsdømstolen.

Der blev heller ikke rejst tiltale for, at Krarup skulle have optrådt stærkt ophidset, da der efter den 19. september 1944 forsvandt nogle pistoler fra et pengeskab på politistationen, som ellers skulle have været udleveret til tyskerne, eller at han skulle have fortsat med at arbejde med politimæssige sager efter at politiet var blevet opløst. Krarup erkendte de faktiske forhold men benægtede, at der skulle være tale om uværdig national optræden.

Ved sin kendelse af 17. september 1945 udtalte Dømstolen vedrørende bidraget til nazisternes pårørende, at dette var en forkastelig optræden af en politimester, og at der uanset beløbets ringe størrelse var tale om en alvorlig overtrædelse.

Krarups optræden i forholdet med Strømvig fandt man overflødig og udtryk for stødende følgagtighed, og endelig fandt man, at hans udtalelser overfor personalet var en tilsidesættelse af den særlige pligt, som påhvilede tjenestemænd til under besættelsen at vise værdig og national optræden. Man fandt, at det var en skærpende omstændighed, at udtalelserne var fremsat overfor undergivne.

Under hensyn til sagens alvorlige karakter blev Krarup ved Domstolens kendelse afskediget med kun ¼ pension.

Krarup indbragte sagen for Anke-domstolen for Tjenestemandssager, men han gjorde under anken ikke indsigelser mod kendelsens beskrivelse af de faktiske forhold, og spørgsmålet var derfor alene, om pensionen skulle forhøjes.

Ved Anke-domstolens kendelse af 29. januar 1946 blev pensionen under hensyn til hans alder – 67 år – forhøjet til 3/5.

Således endte karrieren for Niels Peter Krarup, der indtil besættelsen var en respekteret politimester og medlem af Politimesterforeningens bestyrelse fra foreningens stiftelse i 1919 og til 1935.

Kilder:

Justitsministeriets 3. k 1945-1095 I

Tjenestemandsdømstolen T nr. 25.

Anke-domstolen for Tjenestemandssager AT nr. 42.

Heilede han eller ej?

Politimester Alexius Weinholdt Harhorn, født den 5. september 1879,

Politimester i Nyborg 30/8 1919 til 1949.

Hvorvidt politimester A.W. Harhorn i Nyborg har fornemmet den kølige stemning imod ham i byen er vanskeligt at sige med sikkerhed, men i de sidste måneder af besættelsen søgte han af al magt at komme i forbindelse med lokale repræsentanter for Modstandsbevægelsen, men uden resultat. Den 5. maj 1945 rettede han henvendelse til Modstandsbevægelsens lokale politimæssige leder overpolitbetjent Kratholm for at stille sig til rådighed, men blev afvist.

Af sin husbestyrerinde fik han at vide, at der i byen var en stærk stemning imod ham, og det var formentlig derfor, at han satte sig til at udarbejde en redegørelse om de forhold, der efter hans mening kunne dokumentere hans dansksindethed og modstand mod besættelsesmagten. Inden han blev helt færdig, blev han d. 7. maj anholdt på sin bopæl af en repræsentant for det lokale Frihedsråd og to politifolk fra politistyrken i Nyborg.

Han oplyser selv følgende om selve anholdelsen og det efterfølgende ophold i Odense Arrest.

”Anholdelsen foregik uden angivelse af grund og efter ordre fra det lokale 5-mands råd, som udgør det lokale Frihedsråd ... Betjentenes optræden var politimæssigt fuldt korrekt og præget af situationens alvor, således som det jo måtte være, hvor tre mand, der i 25 år har arbejdet sammen i fuld forståelse, nu kom i den situation. Den ene betjent blev ved vognen, medens den anden ifølge med nævnte Thuesen (repræsentant for Frihedsrådet f.a.) betrødte mit hjem, overbetjenten var ubevæbnet, jeg stærkt bevæbnet (sic !). Efter en kort omklædning gik vi til vognen, der var mærket med plakater: Udrykningsvogn etc. Det glædede mig meget, at mine gode naboer og genboer og i det hele taget gadens beboere ikke tog notits af optøget; der var ingen sammenstimlen og overhovedet ingen nysgerrige; jeg tog det som udtryk for sympati. Jeg førtes derefter til Politigården i Odense og derfra til arresten...I Odense arrest blev jeg først henvist til at dele celle med den tyske konsul; jeg protesterede herimod under henvisning til, at jeg havde et udestående med ham fra et møde på mit kontor i Nyborg; jeg blev derefter anbragt i en 1-mands celle med to andre. Klokkeren var da 21. Jeg havde ikke fået vådt eller tørt siden min frokost kl.12 og anmodede derfor om mad; det blev nægtet og først næste morgen ved 8-tiden fik jeg to skorper rugbrød og et lille stykke franskbrød samt en brunlig væske at drikke. Vi tre anholdte havde to krus til deling; der var i cellen to madrasser, gamle og tynde og så smalle, at vi måtte lægge dem ved siden af hinanden på cellegulvet for at få nattehvide; der var ingen skråpuder, og vi fik hver kun et tyndt, slidt tæppe, så vi frøs om natten; jeg var i de fire døgn min anholdelse varede, overhovedet ikke af det tøj, jeg gik i ved anholdelsen. Vi havde ingen tandbørste, ingen kam eller hårbørste og ingen håndklæder, og det lommetørklæde, jeg brugte til at tørre mig i, måtte jeg trods dets fugtighed bruge som ”hovedpude” om natten for at undgå direkte berøring med den stærkt brugte madras. Vi havde ingen knive og skeer, så vi spiste f.eks. havregrød med gaffel og brugte gafflens skaft til at smøre med; de første dage var jeg ikke på gårdtur, men sad inde hele dagen uden forbindelse med familie og uden noget at læse; Det Gamle Testamente, som jeg mente ikke kunne formenes mig, fik jeg først

udleveret sidste dag. Vi skulle udenfor cellen gå med hænderne oppe som stikkere og hipomænd og ved transporten fra arresten til Politigården blev vi ført sammen med hipomænd under bevogtning af karabinbevæbnede unge mænd, gennem en hujende mængde”.

Den 10. maj 1945 blev Harhorn løsladt ”på æresord”, og med pålæg om at tage ophold udenfor sin politikreds.

Hvad Harhorn ikke vidste var, at han i Centralkartoteket var registreret som følger: ”Intim omgang med tyskerne. En søn, dansk marineflyver og ing. (ingeniør f.a.) tidl. tysk flyvemaskinefabrik, p.t. værnemagerfabrik i København.”

I Modstandsbevægelsens fynske registratur var anført følgende om Harhorn: ” 9. marts 1945 : Ng. (nogen? f.a.) meddelt, at H. siden besættelsen har været en af de embedsmænd, der har skuffet meget. Intim omgang med tyskerne. Selskab i hjemmet. Omkring 29. august 1943 arm i arm med den tyske kommandant. Brugte heil hilsen til afsked. Har fået skrupler i den seneste tid med forespørgsel til forskellige borgere, at man vel anså ham for en god dansker, for han har altid varetaget danske interesser og var parat til at overtage sin tidligere plads, en søn er dansk marineflyver og ingeniør og har været ansat som ingeniør for tyske flyvemaskinefabrikker. Arbejder p.t. ved en værnemagerfabrik i København.”

Der er d. 7. maj 1945 tilføjet:” Lokalkomiteen har d. formiddag kl. 9.45 i telefonisk samtale med P.N. Kjalke, politikommandør, erklæret, at lokalkomiteen ønsker Harhorn anholdt.”

Ved en politiafhøring samme dag som han var blevet anholdt, fik Harhorn en klar fornemmelse af, hvad der var årsag til, at han var blevet anholdt. Afhøringen koncentrerede sig om hans samkvem med besættelsesmagten og anvendelsen af ”Heil-Hitler-hilsenen”. Harhorn nægtede sig skyldig i noget ulovligt hverken i form af dårlig dansk embedsførelse eller nogen art af krigsforbrydelse.

Den 17. maj 1945 konstituerede Justitsministeriet vicepolitinspektør i Københavns Amts Nordre Birk Vagn Mouridsen i stillingen som politimester i såvel Nyborg som Svendborg.

Efterforskningen i sagen mod Harhorn fortsatte sommeren over med afhøring af en række vidner fra Nyborg, og i september måned 1945 konstaterede statsadvokaten, at der ikke var grundlag for at rejse tiltale for overtrædelse af bestemmelserne i det særlige straffe-

lovstillæg, hvorefter sagen blev oversendt til auditøren ved den ekstraordinære tjenstemandsdomstol statsadvokat Halfdan Olafsson. Der var ikke megen støtte at hente for politimesteren hos hans egen styrke, for den 4. juni 1945 skrev 20 af styrkens i alt 24 mand under på følgende erklæring:

”Undertegnede medlemmer af politistyrken i Nyborg erklærer ud fra det kendskab, som vi gennem tjenstlig omgang og samtale har erhvervet til politimester Alexius Weinholt Harhorns handlemåde i besættelsesårene og indstilling i national henseende, at vi finder et fremtidigt samarbejde umuliggjort fra begge sider og andrager herved om, at han ikke må vende tilbage til embedet som politimester i Nyborg...”

Heller ikke fra kollegial side kunne Harhorn hente støtte. Den 8. juni 1945 skrev den konstituerede politimester i Nyborg Vagn Mouridsen til Politikommandøren for Fyn Poul Kjalke:

”Derimod skal jeg udtale som min formening, hvilket bestyrkes af de sagen bilagte erklæringer fra lokalkomiteen og politipersonalet, at politimesterens tilbagevenden til embedet i Nyborg ikke på nogen måde vil kunne accepteres, hverken af politiet eller byens borgere, for hvem lokalkomiteens opfattelse i det store og hele står som et fuldgyldigt udtryk, hvilket jeg har fået bekræftet ved adskillige lejligheder i den tid, jeg har været konstitueret i embedet. Dette befolkningens ønske er efter min opfattelse ikke udsprunget af øjeblikkelige stemninger skabt af begivenhederne ved kapitulationen, men udviklet og opsummeret gennem de næsten 5 års besættelse ved en række forskellige hændelser og begivenheder, der enkeltvis måske ikke er særligt betydningsfulde, men sammenlagt har skabt en indgroet stilling til politimesteren personligt.

Hvad forholdet til politipersonalet angår, skal jeg tillade mig at udtale, at det er mit indtryk, at personalet og politimesteren stod hinanden ret fjernt, og at man under besættelsen med megen skepsis har set på politimesterens optræden overfor værnemagten, og jeg vil anse det for umuligt at gennemføre et fremtidigt samarbejde.

Sluttelig skal jeg udtale, at det ganske bestemt vil give anledning til uheldige demonstrationer, hvis politimesteren i dag vendte tilbage til sit embede, i hvilken forbindelse det kan nævnes, at politimesterens motorvogn for ca. 1/2 år siden brændte, og den opfattelse deles

af alle i byen, at ilden skyldtes sabotage på grund af politimesterens tyskvenlige holdning.”

Kjalke videresendte brevet til Justitsministeriet med følgende påtegning:

”Fremsendes til Justitsministeriet med bemærkning, at det formentlig vil være rigtigst, at politimester Harhorn kaldes til en drøftelse i ministeriet med henblik på spørgsmålet om hans eventuelle tilbage-træden som politimester. Jeg skal i den forbindelse oplyse, at politimester Harhorn overfor mig har udtalt, at han mener, at der er gjort ham uret ved den ham overgåede behandling, og idet han i det hele taget har den opfattelse, at han har optrådt korrekt under besættelsen.

Jeg har i Nyborg foruden lokalkomiteen forhandlet spørgsmålet med dommeren, borgmesteren, med folketingsmand Korsgaard samt med sidstnævntes søn, der er sognerådsformand i en nabokommune. Lokalkomiteens standpunkt er meget skarpt, og man har den opfattelse, at politimesteren bør afskediges uden pension.

Borgmesteren udtalte, at det efter hans formening under hensyn til befolkningens indstilling til politimesteren måtte anses for en umulighed, at politimesteren vendte tilbage til sit embede...Folketingsmand Korsgaard og dennes søn mente, at det af hensyn til politimesteren selv næppe var ønskeligt, at han vendte tilbage til sit embede, idet de mente, at der var gået hårdt frem mod politimesteren, da der efter deres opfattelse ikke var noget i vejen med hans nationale indstilling, hvorimod han muligt havde vist sig at være en noget svag mand...”

Den 4. december 1945 blev der rejst tiltale ved tjenestemandsdømmestolen mod politimester Harhorn for overtrædelser af den særlige tjenestemandsløve (lov nr. 322 af 7. juli 1945) og den 1. april 1946 afsagde retten kendelse om følgende forhold:

1.

at have ydet besættelsesmagten en hjælp, der gik udover hvad hans tjenestepligt pålagde ham

a.

idet han i oktober måned 1943 til den tyske kommandant i Nyborg fremsendte udklip af et i Nyborg Socialdemokrat indeholdt interview med skoleinspektør Høirup, hvori denne kritiserede, at der

ikke af luftværnsmyndighederne var givet skolen underretning om en forventet luftalarm, hvilket medførte, at skoleinspektør Høirup blev tilsagt til afhøring hos de tyske myndigheder.

(Retten lagde Harhorns forklaring til grund, hvorefter artiklen kun blev afleveret til tyskerne som dokumentation for, at han stadig modtog klager fra danske borgere og fra aviser over, at luftalarm kom for sent eller blev afblæst for tidligt, og at det aldrig havde været hans mening, at det skulle give anledning til ubehageligheder for de implicerede. Han blev derfor frifundet for dette forhold.)

b.

og idet han derhos i juli 1940 søgte at formå biografdirektør Tolver Christensen, Nyborg, til at acceptere et fra tysk side fremsat forslag om, at biografen som vederlag for de af værnemagten rekvirerede forestillinger modtog ucensurerede tyske film til forevisning ved biografens ordinære forestillinger.

(Retten fandt det meget uheldigt, at Harhorn ikke straks overfor tyskerne gjorde opmærksom på, at det efter dansk lov var forbudt at kræve af biografen, at den som vederlag for de forestillinger, som værnemagten rekvirerede, skulle vise ucensurerede tyske film ved de ordinære forestillinger, men man fandt, at Harhorn ved at bringe forslaget videre til biografdirektøren ikke havde gjort sig skyldig i et forhold, kunne medføre strafansvar.)

c.

Tiltalte havde endvidere i flere tilfælde beordret politiets personale til at bevogte tyske ammunitionstog, der gjorde ophold i Nyborg, hvorhos han efter den 29. august 1943 havde ladet politiet bevogte noget den danske hær tilhørende materiel, som den tyske værnemagt havde tilegnet sig. Endelig havde politiet i marts 1944 måttet bevogte et af værnemagten truffet arrangement i anledning af den tyske "heltemindedag".

(Retten frifandt Harhorn for at have beordret bevogtning i tiden inden d. 29. august 1943, idet der fra ordenspolitikkommandoen i Århus d. 1. maj 1943 var givet besked til politikredsene om, at andragender fra tyskerne om bevogtning af jernbanevogne med krigsmateriel skulle efterkommes, men retten fandt, at ordren om bevogtning umiddelbart efter den 29. august 1943 af depoter med

materiel, som tyskerne havde frarøvet den danske hær, mod politi-personalets protest og uden at indhente forholdsordre fra Rigspoliti-
chefens øverste ledelse, var uheldig og stødende men dog ikke i et
sådant omfang, at det var strafbart.)

2

Ved at have udvist uværdig national optræden

a.

ved flere lejligheder, således også den 9. april 1940 at have anvendt
den tyske hitlerhilsen overfor medlemmer af den tyske værnemagt.
(Harhorn forklarede selv, at han aldrig havde benyttet Hitler-eller
nazihilsen, men at han igennem mange år, når han mødte folk på
gaden, hilste dem med en armbevægelse op mod hovedet, selvom
han ikke bar hat.

Retten fandt det godtgjort, at Harhorn ved flere lejligheder herun-
der d. 9. april 1940 om morgenen overfor medlemmer af den tyske
værnemagt havde anvendt en hilsen, der havde en vis lighed med
den tyske hitlerhilsen, men da det var godtgjort under sagen, at han
havde haft en vane med at hilse bekendte med en hilsen, der i no-
gen grad havde lighed med den tyske hilsen, og da sagens øvrige
oplysninger ikke gav grund til at antage, at han havde haft sympati
for tyskerne, omend man ikke kunne se bort fra, at hans optræden
overfor værnemagten ikke havde været præget af den ønskelige
fasthed, var det efter rettens flertals mening overvejende betænke-
ligt at statuere, at han bevidst havde villet hilse tyskerne med deres
egen hilsen, og han blev derfor frifundet.

Et af rettens medlemmer var dog ikke enig heri, idet han mente, at
det var godtgjort, at Harhorn ved flere lejligheder herunder d. 9.
april 1940 og i to tilfælde, hvor han var i uniform på offentlig gade i
Nyborg havde anvendt den tyske nazihilsen og derved gjort sig
skyldig i overtrædelse af loven.)

b.

ved i juni 1944 at have henstillet til De Forenede Danske Motoreje-
res Forsikringselskab at der udbetaltes en tysk soldat, der havde
standset et par løbske heste, en dusør. Tiltalte havde forinden drøf-
tet spørgsmålet med selskabets lokale repræsentant, der havde ud-
talt, at han ville modsætte sig dusørens udbetaling.

(Retten fandt det anstødeligt, at Harhorn som politimester på det pågældende tidspunkt (1944 f.a.) havde villet medvirke til at skaffe en tysk soldat en belønning og han blev derfor fundet skyldig i dette forhold).

3.

At have anmodet en tysk officer, som han under tjenesten kom i forbindelse med, om at medtage en pakke til sin søn, der arbejdede i Tyskland.

(Harhorn forklarede om dette forhold, at pakkerne var til hans søn, der som arbejdsløs havde taget arbejde som jord- og betonarbejder i Tyskland. Den pågældende tyske officer havde truffet hans søn i Tyskland, og sønnen havde anmodet om at få pakkerne, der indeholdt bøger, tilsendt. Pakker, der var sendt til sønnen på sædvanlig måde, var enten ikke kommet frem eller var blevet beskadiget.

Retten fandt, at Harhorn havde overtrådt udførelsesbestemmelserne, og at hans handling var utilbørlig, men henset til hans forklaring, var der ikke tale om en overtrædelse af tjenestemandsløvgivningen, hvorfor han blev frifundet.)

4.

Ved i april 1940 at have henvendt sig til overlærer Peter Knudsen, Nyborg, og opfordret ham til at stille et fodboldhold til en fodboldkamp med tyske soldater.

(Departementschef Eivind Larsen, Justitsministeriet, havde overfor retten udtalt, at der fra ministeriets side var givet besked om, at hvis et sportsarrangement med besættelsesmagten kunne bidrage til afspænding af den lokale situation, ville dets gennemførelse være formålstjenligt.

Retten fandt, at det mod Harhorns benægtelse ikke var tilstrækkeligt godtgjort, at han havde opfordret til afholdelse af en fodboldkamp, men man tilføjede, at henset til det korte tidsrum, der var forløbet efter at Danmark var blevet besat og danske soldater herunder dræbt, så ville en opfordring til afholdelse af et sådant arrangement have været anstødeligt.)

5.

Ved i besættelsestiden i et omfang, der langt overskred det tjenstligt nødvendige at have dyrket selskabelig samkvem med tyske officerer, og derunder i sommeren 1940 til frokost i sit hjem inviteret 2

tyske officerer og gentagne gange modtaget besøg af den tyske havnekapitajn Magnus.

(Tiltalen byggede på nogle regninger vedrørende repræsentation, som Harhorn selv havde sendt til amtet med anmodning om refusion, og hvorpå han som anledning til afholdelse af udgifterne havde anført forskellige former for selskabelighed med repræsentanter for besættelsesmagten.

Retten fandt, at det ikke mod Harhorns benægtelse kunne anses for godtgjort, at dette samkvem med tyske officerer havde strakt sig udover, hvad der havde været nødvendigt for ham i hans tjenestes udførelse, og at han derfor ikke havde gjort sig skyldig i strafbare forhold.)

Sagen blev behandlet i tjenestemandsdømstolen i marts 1946, og under sagen blev der afgivet vidneforklaring af en lang række personer fra politiet og borgere i Nyborg samt af en række af Harhorns bekendte. Harhorn selv nægtede at have gjort noget forkert.

Harhorn blev således kendt skyldig i et enkelt forhold (forhold 2 b indstillingen om dusør til tysk soldat) men blev frifundet for straf, idet retten udtalte, at da han som øverste leder af politiet i Nyborg ikke kunne degraderes, og på grund af sin alder (66 år f.a.) ikke kunne forflyttes, var der som disciplinær straf alene mulighed for at afskedige ham. En sådan straf ville – også under hensyn til den vanskelige stilling, Harhorn havde haft i byen – stå i et aldeles urimeligt forhold til den begåede overtrædelse.

Som omtalt ville et af rettens medlemmer dømme ham for at have brugt nazihilsen. Under hensyn til, at Harhorn som leder af politiet ved sit forhold havde forspildt den til stillingen fornødne tillid, navnlig overfor sine undergivne, burde dette efter pågældendes mening føre til, at han blev afskediget med tildeling af $\frac{3}{4}$ af ordinær pension.

Harhorn opfattede afgørelsen som om, at han var blevet renset, men i Nyborg så man anderledes på hans situation. Byrådet rettede henvendelse til justitsministeren og tilkendegav, at man ikke ønskede ham tilbage, og de kommunale medlemmer af bygnings-, brand- og sundhedskommissionen, hvor politimesteren var medlem, med-

delte, at de ville nægte at samarbejde med ham, hvis han kom tilbage.

I første omgang sygemeldte Harhorn sig, og denne sygemelding blev udstrakt til han med udgangen af september 1949 blev afskedit på grund af alder.

Harhorn havde fået rettens ord for, at hans optræden overfor besættelsesmagten ikke havde været præget af den ønskelige fasthed, men en mere udførlig karakteristik af Harhorn og hans forhold til tyskerne blev givet af dommeren i Nyborg Holger Keiser-Nielsen, der i juni 1945 skrev følgende:

”Uden meget kendskab til politimester Harhorn er det mit indtryk fra de samtaler, jeg har haft med ham, at han var en god dansk mand, og jeg erindrer ikke at have hørt ham rose tyske forhold eller tilstande eller tale med sympati om den tyske værnemagts folk. Jeg mindes ikke, at han for mig har omtalt at have anden forbindelse med dem end den officielle.

Det forbavser mig at høre, at kun et ringe tal af hans personale talte godt om ham, jeg havde troet, at tilslutning og modvilje havde været omtrent ligeligt fordelt, og jeg kan næsten ikke tro, at modviljen alene skyldes misfornøjelse med hans forhold overfor tyskerne, eller med at han ikke overfor tyskerne skulle have været på sit personales side; formodentlig må en del af modviljen skyldes tidligere misfornøjelse med hans anden embedsvirksomhed; jeg nævnede, at han f.eks. i de seneste år jeg har været her, har vist meget ringe interesse for den del af politivæsenet, hvor jeg kunne have kontakt med ham, retsvæsenet, og det er jo muligt, at der kan være lignende modvilje-grunde.

Det er mit indtryk, at han ikke i større grad er afholdt i byen, men at det skulle skyldes hans holdning overfor tyskerne, eller at han ikke overfor dem har varetaget byens tarv på oprigtig måde, har jeg egentlig ikke indtryk af, men også der tror jeg, at andre årsager må gøre sig gældende til modviljen, muligvis bl.a., at han i så høj grad har søgt omgang blandt jurisdiktionens landjunkere, men vistnok kun i ringe grad blandt byens folk.

Efter det jeg kender til politimester Harhorn forekommer det mig, at hele hans væremåde – stor selskabsmand, bonkammerat, let talende og parret med en del letsind – gjorde, at han var på en for ham meget farlig post som den, der havde pligten til at forhandle med tyskerne, og når det sammenholdes med, at han måske havde noget vanskeligt ved at træffe en beslutning og helst ville have alting til at glide, var han stærkt udsat for at begå handlinger, som har været i høj grad forkerte og forkastelige af en så højt stillet embedsmand, men hele hans væsen og væremåde kan dog danne nogen undskyldning for det, og jeg tror ikke, at noget af det kan tages for udslag af en positiv vilje til at bøje sig for eller at gå tyskernes vej...”

Kilder:

Politimesterforeningens j. nr. 17/1945, 85/1945 og 162/1945.

I husarrest på grund af rygter

Johannes Adolf Vilhelm Vinding Galschiøtt, født den 8. december 1876.

Politimester i Middelfart 1919 til 1945.

Den 5. maj 1945 om morgenen blev politimester Galschiøt afhentet på sin bopæl i Middelfart af geværbevæbnede modstandsfolk fra byens politikompagni, og efter et kort ophold på politistationen ført til Kabelfabrikken, der tjente som opsamlingsplads for en række personer, der var anholdt af Modstandsbevægelsen på grund af mistanke om unational optræden. Senere blev han ført igennem byen til Rådhuset, hvor han fik lov til at opholde sig i arrestforvarerens lejlighed, indtil han senere samme dag blev sat i husarrest på sin bopæl med en bevæbnet vagt placeret udenfor.

Galschiøt var sig ikke bevidst at have gjort noget forkert, men i Centralkartoteket var det registreret, at han sammen med sin hustru havde indtaget en udpræget tyskvenlig holdning og havde deltaget i talrige spisninger sammen med tyskerne, herunder i et tilfælde sammen med sin søn, der skulle have holdt tale for tyskerne. Det var også anført, at han skulle have overladt alle forhandlinger med

tyskerne til arrestforvareren – hvordan dette så kunne opfattes som unationalt – at han havde ” været vidende om og begunstiget” holdningen hos en tyskvenlig politiassistent, og at han på alle punkter, hvor dansk befolkning havde søgt hans bistand, ”som oftest havde været direkte afvisende”.

Den 23. maj blev han løsladt fra sin husarrest, men undersøgelsen af hans forhold under besættelsen fortsattes af Auditøren ved Den Særlige Tjenestemandsdømstol også efter at Galschiøt havde taget sin afsked som politimester.

Den 6. november 1945 afsluttede Auditøren sin undersøgelse. Udover de forhold, der fremgik af Centralkartoteket, var der i forbindelse med undersøgelsen kommet yderligere et forhold til, idet politimesteren skulle have udført embedsforretninger efter aktionen mod politiet den 19. september 1944. Hans opførsel overfor befolkningen under besættelsen var også blevet udvidet med, at han skulle have optrådt direkte uforskammet, og undersøgelsen afslørede, at denne sigtelse havde sin baggrund i en indkvartering af tyske soldater og officerer i Strib, hvor Galschiøt sammen med sognerådsformanden havde bestemt, at dette skulle ske i Strib Husholdningsskole og for officerernes vedkommende i en privat ejendom, der tilhørte et dødsbo, og som ikke havde været beboet i flere år. Ifølge Galschiøt valgte man Husholdningsskolen frem for den kommunale skole, fordi der i denne undervistes ca. 100 børn, og fordi ejeren af husholdningsskolen havde en ejendom i Jylland, der kunne bruges som hjemsted for skolen, mens ejendommen i Strib blev anvendt af Værnemagten. Dødsboet var repræsenteret ved en landsretssagfører fra Middelfart, der hverken var til at hugge eller stikke i, og som for øvrigt var medlem af Modstandsbevægelsen. Auditøren anførte om alt dette, at det var klart, at der ikke fandtes grundlag for en sigtelse for noget unationalt forhold.

Vedrørende den set med dagens øjne lidt uforståelige sigtelse for, at Galschiøt skulle have overladt forhandlingerne med Værnemagten til arrestforvareren, udtaler Auditøren, at dels var det ikke alle forhandlinger, og dels overlod han i nogle tilfælde forhandlingerne til arrestforvareren, fordi denne var bedre til tysk, og først efter at det mellem dem var drøftet, hvad der skulle gøres, og i nogle tilfælde overværede han selv forhandlingerne. Heller ikke i dette fandt Au-

ditøren grundlag for sigtelse for at have udvist national uværdig holdning, hvorimod der efter hans opfattelse formentlig kunne være tale om, hvorvidt politimesteren havde opfyldt sin tjenestepligt. I øvrigt var der ikke oplyst tilfælde, hvor den anvendte fremgangsmåde havde voldt tab eller ulempe for nogen.

Politimesterens forhold til den tyskvenlige politiassistent mod hvem der var indledt en undersøgelse for overtrædelse af straffelovstillægget, som var blevet sluttet uden tiltale, byggede på en utilfredshed med, at han i nogle tilfælde skulle have støttet politiassistenten, når der blev klaget over ham. Auditøren konstaterer, at politiassistenten, der i nogle tilfælde havde handlet mindre korrekt, aldrig handlede efter aftale med politimesteren, og at det ikke kunne bebrejdes politimesteren som værende noget nationalt uværdigt, at han søgte at hjælpe en af sine medarbejdere, når der blev klaget over ham.

Undersøgelsen havde godtgjort, at politimester Galschiøt indtil den 29. august 1943 et par gange om måneden havde overværet tyske biograf-, teater- eller varieteforestillinger, idet han havde opfattet dette som sin pligt. Han havde ikke ved disse lejligheder søgt selskabeligt samkvem med tyskerne, og kun i et enkelt tilfælde, hvor han fejlagtigt troede, at han skulle overvære en forestilling, men hvor det i virkeligheden viste sig, at der var tale om en spisning, havde han deltaget i en sådan. Herunder måtte han svare på en tysk tale for politiet, og han havde udtalt et ønske om fred på jorden og derefter et godt forhold mellem Danmark og Tyskland. En dag, hvor han på grund af forkølelse ikke var på kontoret, havde nogle tyskere indfundet sig på hans bopæl for at drøfte foranstaltninger til at undgå uro nytårsaften, men derudover havde han ikke haft tysk besøg på sin bopæl.

Auditøren mente, at det på dette grundlag ikke kunne hævdes, at Galschiøt havde haft samkvem med medlemmer af besættelsesmagten eller denne tilknyttede organer i et omfang, som lå udenfor det nødvendige.

Om sigtelsen for at have arbejdet med politiforretninger efter den 19. september 1944 kunne det konstateres, at Galschiøt i slutningen af september og oktober havde foretaget vilkårsforhandlinger i ægteskabssager, og at han i november 1944 havde været på flere kasseeftersyn hos sognefogeder. Galschiøt henviste om det første til

Justitsministeriets telegram om genåbning af politikontorerne og til, at der var tale om afslutning af en vanskelig mægling, som var påbegyndt før den 19. september. Vedrørende kasseeftersynene forklarede han, at de skete i forbindelse med private besøg hos sognefogederne.

Auditøren konstaterede, at den udøvede virksomhed ikke var af politimæssig karakter, og derfor ikke kunne danne grundlag for en tiltale.

Endelig viste undersøgelsen, at hverken Galschiøt eller dennes hustru havde været medlem af DNSAP eller lignende sammenslutning og at det ikke var godtgjort, at politimesterens holdning skulle have været udpræget tyskvenlig.

Konklusionen fra Auditørens side var, at sagen mod Galschiøt burde sluttet uden forelæggelse for Tjenestemandsdømstolen, og dette blev tiltrådt af Justitsministeriet den 4. december 1945. På dette tidspunkt havde Galschiøt som omtalt ladet sig pensionere.

Kilder:

Auditøren ved Den Særlige Tjenestemandsdømstol T-sager 591.

Politimesterforeningens j. nr. 15/45.

Justitsministeriets 3. k. 1945-1166.

Den nazivenlige datter

Joachim Otto Carl Julius Leerbeck, født den 28. juli 1885.

Politimester i Rougsø og Sønderhald hrdr m.v. (Randers) 1936-1955.

Politimester Leerbeck blev interneret d. 5. maj 1945 på grund af beskyldning for udtalte nazistiske sympatier og blev efterfølgende sigtet for overtrædelse af straffelovstillægget.

Meget tyder på, at mistanken opstod på grund af hans hjemmeboende datter gymnasieelev Adda Leerbeck, f.d. 12. januar 1925, der ikke havde lagt skjul på, at hun sympatiserede med nazisterne.

Man mente derfor, at det var oplysninger fra Adda, der førte til, at politimesteren i en sag mod en gymnasieelev Koudal, der var sigtet

for overtrædelse af lov nr. 388 af 22/7 1940 § 1 ved at have uddelt illegale blade, også rejste sigtelse mod en anden gymnasieelev Røge. Adda kendte begge fra skolen, og det var opfattelsen, at det var hende, der havde nævnt Røges navn overfor sin far.

Leerbeck erkendte selv, at hans datter gav ham nogle navne på elever på gymnasiet deriblandt Røge, der uddelte illegale blade, men politimesteren benægtede, at det var årsagen til, at Røge blev inddraget i sagen.

Nærmere undersøgelse af forholdet viste da også, at det var Koudal, der havde opgivet Røges navn, ifølge en aftale om, at de godt måtte opgive hinandens navne, hvis de blev taget.

Røge blev i øvrigt senere skudt af tyskerne i forbindelse med en stikkerlikvidation.

Rygterne sagde også, at Leerbeck havde nægtet at underskrive en ansøgning om benådning af 3 unge mennesker fra Hornslet, som var blevet dømt til døden af tyskerne i 1944.

Også dette kunne afkræftes, idet kriminaldommer Knud Kjærholm kunne oplyse, at han havde drøftet muligheden for at indgive et benådningsandragende med politimesteren, men at de begge havde fundet det omsonst, fordi andre allerede uden resultat havde forsøgt at udvirke en benådning. Det var dommerens opfattelse, at politimesteren ville have underskrevet et andragende, hvis det var blevet forelagt.

Derudover blev det med rette anført mod politimesteren, at han med meget stor nidkærhed forvaltede de undtagelsesbestemmelser, der var blevet indført af hensyn til besættelsesmagten, og derved varetog tyske interesser, samt at han havde en noget ubehersket optræden overfor publikum og generelt var en ”paragrafjager”.

Der var dog også almindelig enighed om, at politimesteren ikke selv var nazistisk orienteret eller tyskvenlig, og hans datter kunne oplyse, at faderen havde bebrejdet hende det kraftigt, da han på et sent tidspunkt under besættelsen blev bekendt med, at hun havde nazistiske interesser. Man mente, at årsagen til, at han optrådte høfligt overfor tyskerne skulle søges i frygt for dem.

Statsadvokaten indstillede, at der på dette grundlag ikke blev foretaget videre overfor Leerbeck (og datteren) for så vidt angår overtrædelse af straffelovstillægget og mente i øvrigt, at en sag ved Tjene-

stemandsdomstolen ikke ville føre til afskedigelse af ham. Derimod indstillede han, at Leerbeck blev afskediget diskretionært efter tjenstemandslovens § 6 det vil sige uden pension, idet han var uegnet til at bestride embedet som politimester på grund af sin nidkærhed. Rigsadvokaten var enig heri.

Justitsministeriet spurgte d. 24. oktober 1945 amtmanden, som dengang førte tilsyn med politimesterembederne, og han kunne oplyse, at han havde hørt forlydender om, at Leerbeck var tyskvenlig, men at han ikke havde fundet grundlag for at fæste lid dertil. Efter 19. september 1944 havde politimesteren som andre været stærkt i tvivl om situationen, men han havde afstået fra at videreføre politiets arbejde. Amtmanden karakteriserede ham som en korrekt, pæntentlig embedsmand.

Herefter kunne Leerbeck, der havde været fritaget for tjeneste siden den 14. maj 1945, genoptage sit arbejde som politimester i Rougsø Herred m.v.

Kilde:

Justitsministeriets 3. kt. 1945-1095.

Personalevrøvl – ikke unational

Anders Peter Andersen, født den 3. februar 1883.

Politimester i Grenå 1933 – 1953.

Den 8. maj 1945 meddelte byledelsen for Modstandsbevægelsen i Grenå, at man ikke ønskede at samarbejde med byens politimester på grund af hans forhold under besættelsen; bl.a. skulle han den 19. september 1944 have krævet, at politikontoret forblev åbent, efter at politiet var ophørt med at fungere. Han skulle også have udvist udtalt venlighed mod værnemagten og nazistiske sympatier. Man anførte, at beskyldningerne formentlig kunne dokumenteres. Nogle af beskyldningerne viste sig at hidrøre fra en indberetning, som repræsentanter for ordenspolitiet i Grenå havde afgivet til Dansk Politiforbund om forløbet af aktionen den 19. september 1944. Dansk Politiforbund havde kort efter den 19. september 1944 bedt tillidsrepræsentanter i samtlige politikredse om at indberette

om forløbet af aktionen, men på grund af situationen blev den først udarbejdet af politiet i Grenå den 29. december 1944.

Den var ikke tænkt som en klage over politimesteren, men den indeholdt en beskrivelse af, hvordan politimesteren havde truet en kriminalbetjent, der ikke ønskede at aflevere sin pistol med, at han ville blive fængslet, såfremt han ikke gjorde det, og politimesteren skulle også have overgivet 11 pistoler, der blev afleveret efter aktionen, til tyskerne.

Politimester Andersen, der i øvrigt hørte til de politimestre, der ikke havde været medlem af Modstandsbevægelsen, blev på grundlag af disse beskyldninger fritaget for tjeneste, og Justitsministeriet bad politikommandøren i Midtjylland, politimester Hoeck, om at undersøge forholdene i Grenå. I ministeriet var man lidt uforstående overfor klagerne, idet man aldrig havde hørt om, at der skulle være udvist unational optræden fra politimesterens side, ligesom man havde modtaget en støtteerklæring for politimesteren indsendt den 14. maj 1945 af alle politikredsens sognefogeder, der skrev, at politimesteren altid havde fulgt Kongens bud og vist korrekt og værdig optræden ”en optræden, der er enhver dansk mand værdig”.

Politimester Hoecks undersøgelse viste, at beskyldningerne mod politimesteren for unational optræden især koncentrerede sig om, at han angiveligt skulle have haft kendskab til en arrestationsliste, som tyskerne havde udarbejdet, uden at han havde advaret de personer, der var opført på listen. Dette kunne politimesteren afvise, idet han kunne henføre rygtet til en episode den 3. januar 1945, hvor han var blevet holdt op af repræsentanter for Gestapo, der søgte efter to personer, og som i den forbindelse havde nævnt navne på nogle af byens kendte borgere, der også skulle anholdes. Politimesteren antog, at disse var gået under jorden, og fandt derfor ingen anledning til at advare dem.

Han bestred, at han havde truet nogen af de politiansatte til at udlevere deres våben, men han havde sagt til en kriminalbetjent, der nægtede det, at han risikerede at blive anholdt af tyskerne. De 11 pistoler, der blev indleveret efter aktionen, blev stjålet fra en politifuldmægtigs bord, og genåbningen af politikontoret skete efter ordre fra Justitsministeriet (ministeriets cirkulære af 20. september 1944).

På Modstandsbevægelsens vegne udtalte pastor Vilhelm Krarup, at synet på politimesteren byggede på, at man mente, at han i almindelighed ikke havde haft den rette forståelse af sin stilling overfor tyskerne, og at denne opfattelse havde fået væsentlig støtte i hans optræden den 19. september 1944 og i dagene derefter, hvor han ikke havde været til nogen støtte for sin styrke eller i stand til at vejlede denne på rette måde.

Politimester Hoeck kunne i sin beretning til Justitsministeriet konkludere, at politimester Andersens forhold til ordenspolitiets styrke ikke var godt, og at hovedårsagen hertil var, at han havde støttet sig til lederen af ordenspolitiet, der var en pligtro og pålidelig tjene- stemand men næppe nogen egentlig dygtighed, og som havde en gammeldags og egenartet opfattelse af tingene, der næppe harmonerede med den yngre generations.

Politimesteren var blandt kolleger kendt som en mand af egenartede meninger og det måtte i hvert fald fastslås, at forholdet mellem politimesteren og en del af styrken – hvor stor en del var det vanskeligt at sige – var grundigt ødelagt, hvilket også skyldtes, at man mente, at politimesteren den 19. september 1944 og de følgende dage havde haft en forkeret opfattelse af forholdene, og ikke havde været til nogen støtte for personalet.

Vedrørende politimesterens forhold til Modstandsbevægelsen forholdt det sig ifølge Hoeck ”som iagttaget andre steder, at den politimand, der ikke enten har deltaget i Modstandsbevægelsen, bistået den eller dog vist en velvillig holdning overfor den, betragtes med en vis foragt og mistænksomhed, og enhver handling – og ganske uanset om den har været i fuld overensstemmelse med de for forholdet gældende retningslinjer eller dog har været dikteret af vedkommendes opfattelse af, hvad der var gavnligt eller nødvendigt at foretage – bringes nu frem i søgelyset og vurderes med al mulig kritik ud fra den nu herskende opfattelse af, hvad ret og rimeligt er ud fra nationale synspunkter. Forsøg på at få Modstandsbevægelsens folk til at anlægge en mere velvillig synsmåde har her som andetsteds vist sig resultatløse”.

Som konklusion på sin undersøgelse skrev Hoeck:

”Som bemærket mener jeg, at det oplyste ikke begrundes politimesterens fjernelse fra embedet, men jeg tillader mig at henlede op-

mærksomheden på, at en bedring af forholdene til politistyrken, som for tjenestens skyld synes højst påkrævet, næppe vil kunne forventes, såfremt politimesteren som følge af det passerede eller i det hele taget lader det skorte på velvilje og forståelse overfor personalet. En virkelig bedring vil næppe kunne forventes, så længe ordenspolitiets stationsleder er tjenstgørende i politikredsen.”

Justitsministeriet sendte sagen til Rigspolitichefen, der svarede, at man ville være opmærksom på spørgsmålet om forflyttelse af stationslederen.

Den 28. juli 1945 anmodede Justitsministeriet politimester Andersen om på ny at overtage embedet som politimester i Grenå.

Kilde:

Justitsministeriets 3. kt. 1945-1095.

Reformerne der gav bagslag

Politimester Henrik Søren Marquardt Fritz Andresen, født den 11. juli 1892.

Politimester i Ribe 1942-1945. Politimester i Assens 1945-1962.

Da politimester Andresen den 12. maj 1945 ville genoptage sit arbejde som politimester i Ribe, fik han af sit personale at vide, at han var uønsket. I første omgang holdt han sig væk, men den 16. maj indkaldte han personalet til en parole, hvor han ville forklare sig og derved forhåbentlig rydde de misforståelser, som han mente personalets holdning til ham byggede på, af vejen.

Det gik imidlertid ikke, som han havde håbet, for embedets førstefuldmægtig Aksel Thiim tog ordet og bebrejdede ham i kraftige vendinger, at han ikke havde deltaget i Modstandsbevægelsen og oplyste ham om, at han i ”Den Grå Liste” var anført med, at han under besættelsen havde været for eftergivende overfor tyskerne. Samtidig kunne Thiim forevise en protestskrivelse, hvor hele politikredsens personale inklusiv Thiim havde skrevet under på, at man ikke ville arbejde, medmindre politimesteren trak sig.

I ”Den Grå Liste” stod politimester Andresen anført under nr. 210 med følgende: Veg og fidel holdning overfor tyske officerer, der kunne få det med ham, som de ville have det.

Efter råd fra politimester Brix i Åbenrå valgte politimesteren at tage orlov og rejse til København, mens hans forhold blev undersøgt, og i stedet konstituerede Justitsministeriet fuldmægtig Thiim i stillingen.

Den 3. juni 1945 sendte politimester Andresen en redegørelse til Justitsministeriet, hvor han forklarede, hvorfor han ikke havde stillet sig til rådighed for Modstandsbevægelsens politigrupper, hvilket Justitsministeriet havde bedt om at få oplyst, og samtidig gjorde han rede for sin opfattelse af den skete udvikling i Ribe politikreds.

Hans inaktivitet i forhold til Modstandsbevægelsen forklarede han med, at dels havde han fået at vide, at politimestrene ikke skulle indgå i politigrupperne, og dels fik han, da han søgte at få nærmere besked om dette gennem fuldmægtig Thiim, af denne at vide, at man slet ikke ville have ham med i modstandsgrupperne, fordi han ved en lejlighed skulle have udtalt: ”Sabotører, dem skyder man jo”. Denne bemærkning havde været omtalt i de lokale illegale blade, og Andresen havde i den anledning modtaget flere breve med døds-trusler, ligesom han i befolkningen mærkede en vis animositet.

Om denne bemærkning oplyste Andresen, at den var fremkaldt ved en sabotagehandling i forsommeren 1943, hvor der i politikredsen af sabotører var lagt noget materiale på togskinnerne, som medførte afsporing af et godstog. Politimesteren var blevet meget oprørt over dette, idet man ved denne handling udsatte mange helt uskyldige danskeres liv for overhængende fare, og han havde da til en politimand sagt, at de skyldige selv burde undgælde med livet.

Han påpegede i øvrigt, at hans forhold til de ansatte i politikredsen ikke var det bedste, idet han ved sin overtagelse af embedet i 1942 havde været nødsaget til at foretage en række helt nødvendige reformer af politiets arbejde, hvilket ikke var blevet modtaget med udelt begejstring.

Politikommandøren i Sønderjylland, politimester Martensen-Larsen, ramte formentlig hovedet på sømmet, da han som den dybere årsag til utilfredsheden med politimester Andresen skrev følgende til Justitsministeriet:

”Andresen kom til Ribe fra Helsingør, og han synes ikke ganske at have taget konsekvenserne af, at befolkningens og politistyrkens mentalitet i Ribe ikke er den samme som den, der er fremherskende i Nordsjælland. Han var besjælet af en reformiver, der kom til at virke lidt overvældende, og i stedet for at lade reformerne strømme som en bæk, lukkede han en flod ind, der rev alt med sig, også tilliden og fortroligheden mellem befolkning og øvrighed”.

Politimester Andresen kom ikke tilbage til embedet i Ribe, men i stedet flyttede Justitsministeriet ham til Assens, hvor der meget passende blev et embede ledigt, og hvor han blev, indtil han blev pensioneret i 1962.

Kilder:

Justitsministeriets 3. kt. 1945-1135.

Selvmordet

Niels Peter Nielsen, født den 11. november 1880.

Politimester i Silkeborg 1919-1945.

Politimester Nielsen i Silkeborg er et tragisk eksempel på, hvor belastende det kunne være at blive udsat for befolkningens og politistyrkens mistanke for unational holdning. Midt under undersøgelserne og mens han var sygemeldt fra sit embede, tog han sit eget liv. Den 12. maj 1945 fik politikommandøren i Midtjylland politimester Hoeck, Aarhus, en telefonisk henvendelse fra bibliotekar Gustav Hansen fra Frihedsrådets Lokalkomite i Silkeborg, der udtrykte utilfredshed med politimesterens holdning under besættelsen og betænkelig ved at han skulle have ansvaret for behandlingen af sager mod krigsforbrydere. Næste dag modtog Hoeck et brev fra samme, hvori han gentog sin utilfredshed og krævede en undersøgelse af politimesterens forhold.

Den 16. maj 1945 blev Hoeck opsøgt af bibliotekaren på sit embedskontor i Aarhus og fik overrakt et brev, hvori Lokalkomiteen uddybede klagen. De væsentligste klagepunkter var, at politimesteren havde pålagt politistyrken hilsepligt overfor tyske befalingsmænd, at han havde anvendt ”Hitler-hilsen” (heilet, f.a.), at han var

mødt frem i uniform – oprindeligt hed det sig, at der var tale om gallauniform, men det blev senere modificeret – til Værnemagts koncerter i byen, og at han havde aflagt honnør for det tyske flag. I øvrigt angav man, at der blandt byens borgere herskede en stærk mistillid til politimesteren, og at man især var betænkelig ved, at han skulle behandle sager mod krigsforbrydere.

Samme dag udbad Hoeck sig en udtalelse fra politimesteren, og den forelå allerede den næste dag. Politimesteren, der var meget påvirket af anklagerne, bestred overfor Hoeck samtlige klagepunkter, men han tilbød alligevel at overlade behandlingen af sagerne i forbindelse med retsopgøret til sin fuldmægtig, hvis der var betænkelighed ved, at han selv deltog i behandlingen. Samtidig sygemeldte politimesteren sig og fik bevilget orlov indtil videre.

Den 23. maj var Hoeck i Silkeborg, hvor han talte med den konstituerede, politimester fuldmægtig Grønkvist, der var af den mening, at der intet var at udsætte på politimesterens nationale sindelag. Han talte også med repræsentanter for Modstandsbevægelsens Byledelse (Ikke det samme som Lokalkomiteen f.a.), og disse kunne ikke give yderligere oplysninger om indholdet af klagen fra Lokalkomiteen, som man ikke havde ønsket at skrive under på.

Den 30. maj 1945 indgav en meget stor del af politistyrken en klage over politimesteren, hvori man gentog påstanden om, at han skulle have anvendt Hitler-hilsen, derudover skulle han have sendt et brev fra en arrestant, der tilbød sig som stikker, til tyskerne. Også personalet var af den mening, at politimesteren ikke var egnet til at stå i spidsen for det kommende retsopgør.

Denne klage blev også forelagt politimester Nielsen, der den 6. juni svarede, at han stod helt uforstående overfor, at hans eget personale, som han altid havde haft et godt forhold til, havde skrevet som gjort. Han oplyste, at han nu var slået helt ud og lå i sengen, ligesom han måtte tage morfin for at kunne sove.

Kriminalassistent Himmelstrup fra Rejseholdet, der havde været til stede ved den begivenhed, hvor politimesteren angiveligt skulle have hilst med ”Hitler-hilsen”, kunne oplyse, at han ikke havde set en sådan hilsen.

Fra byens borgmester og en række af byens honoratiores fremkom der en støtteerklæring til fordel for politimesteren.

Hoecks konklusion på sin undersøgelse blev, at han forgæves havde søgt hos Lokalkomiteen og politipersonalet at bringe forståelse for den svære balancekunst, som en politimester under besættelsen måtte udføre for øjnene af den danske offentlighed, men at det ikke havde været muligt for ham at ændre hovedsynspunktet, hvorefter politimesterens hele holdning havde været eftergivende og ukorrekt. Som omtalt kunne politimester Nielsen den 16. juni om eftermiddagen ikke mere bære presset fra sagen, og han hængte sig i kælderen til tjenesteboligen.

Politikommandør Stavnstrup blev nu sat i gang med at lave en undersøgelse, og han afhørte alle medlemmer af Lokalkomiteen samt de personer, som blev opgivet som hjemmelsmænd til oplysningerne.

Det viste sig snart, at kun et enkelt af Lokalkomiteens medlemmer havde et personligt kendskab til politimesteren, men at flere havde set ham til de offentlige koncerter, som Værnemagtens orkester gav i byen, og nogle havde set ham sammen med tyske officerer. Hvad de havde gengivet i klagen, havde de hørt fra andre. Det eneste medlem, der kendte politimesteren, gav udtryk for, at man ikke kunne bestride hans danske sindelag, men han var i tvivl om, hvorvidt politimester Nielsen var fejlfri nok i sit forhold til tyskerne til at kunne stå i spidsen for retsopgøret.

En nærmere undersøgelse af den kilde, der havde oplyst, at politimesteren havde gjort honnør for det tyske flag, afslørede, at det var helt uden hold i virkeligheden.

Vedr. politistyrkens klage kunne det konstateres, at klagen var indgivet, fordi man ønskede en udrensning i såvel top som bund, og da man havde indgivet klage over to politikolleger, følte man, at man også måtte klage over de forhold, som man mente at kunne bebrejdes politimesteren.

Den konstituerede politimester, fuldmægtig Grønkvist, gav udtryk for, at politimesteren i begyndelsen af krigen var bange for, at tyskerne ville vinde den, og at han i høj grad havde ladet sin opførsel diktere deraf, men han var enig med de øvrige afhørte i, at politimesteren ikke var unational men derimod svag overfor tyskerne.

Lokalkomiteen var absolut ikke tilfreds med de foretagne undersøgelser især mente man, at politimester Hoeck var inhabil fordi han var kollega til politimesteren.

Justitsministeriet arbejdede med hjælp fra bl.a. minister Frode Jakobsen på at få rensset politimesterens navn, men Lokalkomiteen var ubøjeelig og ville ikke medvirke.

Alle var nervøse for, at de kunne beskyldes for at have drevet politimesteren til selvmord, så Byledelsen ville gerne gå med til en erklæring om den foretagne undersøgelse, men man ville have denne formuleret således, at det kom til at fremgå, at klagen var berettiget. Spørgsmålet om udgangen på sagen og formentlig også om formuleringen af den erklæring til offentligheden, der skulle afslutte den, blev forhandlet mellem Frode Jakobsen og justitsminister Busch-Jensen.

Fra Byledelsens side var der foreslået følgende formulering, hvori der i høj grad blev ”vasket hænder”:

”Undersøgelsen (af politimester Nielsens forhold f.a.) har belyst forskellige forhold, som såvel af befolkningen som af politistyrken har kunnet opfattes som udtryk for en overdreven hensyntagen til den tyske besættelsesmagt og som derfor har fremkaldt en udbredt mistillid til politimesterens kvalifikationer til at lede de særlige aktioner i forbindelse med overgangen fra tysk til dansk styre. Et resultat heraf var, at den overvejende del af politistyrken (31 af styrkens 37 mand) vedtog ikke at kunne samarbejde med politimesteren.

Det må herefter fastslås, at Modstandsbevægelsens anmodning om, at politimesteren fritoges for ledelsen af disse særlige sager var fuldt berettiget, og det skal i den forbindelse fremhæves, at videregående krav ikke har været stillet.

Der er således ikke fra Modstandsbevægelsens side rejst tvivl om politimesterens nationale indstilling.”

Den 7. november 1945 udsendte Justitsministeriet en pressemeddelelse om, at Politikommandøren for Midtjylland havde sluttet sin undersøgelse af politimesteren. Det hedder videre i meddelelsen: ”Forskellige forhold, der - måske ikke helt uforståeligt – er taget som udtryk for en overdreven hensyntagen til den tyske besættelsesmagt, må efter det om politimesterens væremåde oplyste antages at have været udtryk for hans almindelige ønske om at optræde med

stor ydre korrekthed sammenfaldende med et særegent jovialt væsen.

I forbindelse med undersøgelsen er det fastslået, at der ikke fra Modstandsbevægelsens side er rejst tvivl om politimesterens rigtige nationale indstilling, og ved den stedfundne undersøgelse er der ej heller fremkommet noget, der kunne begrunde tvivl i så henseende”.

Politimester Nielsens enke kommenterede ministeriets erklæring således i et brev til Politimesterforeningen: ”Ja, nu kom jo så den erklæring fra ministeriet, det var noget mærkeligt vrøvl om Modstandsbevægelsen, man får uvilkårligt den tanke, at nogen har været derovre for, at det ikke skulle skrives for skarpt. Når Modstandsbevægelsen ikke mente, at der var noget at bebrejde min mand, hvad der heller ikke var, hvorfor mon de så gav bolden op og satte det i gang?”

Det lokale dagblad bragte under titlen ”Mand Ære” en artikel, hvori man gennemgik sagsforløbet og kritiserede de, der havde fremført beskyldningerne mod politimester Nielsen. Artiklen sluttede: ”Der hviler et tungt ansvar på de folk, der rejste sagen mod politimester N.P. Nielsen. De indser formentlig selv, at de er gået temmelig vidt. At beklukke mands ære er en såre alvorlig sag. Det er ikke alle, der har kræfter til at bære det. Politimester Nielsen havde det altså ikke. Men mindet om hans retlinede færd vil blive bevaret længe her, hvor han øvede sin manddomsgerning”.

Kilder:

Justitsministeriets 3. kt. 1945-1095.

Politimesterforeningens j. nr. 16/1945.

Politimesteren der ikke brød sig om englændere

Erik Leif Stoud Sundorph, født den 16. juni 1896.

Politimester i Sønderborg 1935-1965.

Ved befrielsen var politistyrken i Sønderborg godt tilfreds med deres politimester, og man så frem til, at han skulle overtage sit embede igen den 13. maj 1945.

Anderledes med den lokale ledelse af Modstandsbevægelsen. Den havde opfattelsen af, at Sundorpha optræden under krigen havde miskrediteret ham blandt befolkningen i Sønderborg, og at han derfor ikke kunne vende tilbage til sin stilling efter befrielsen.

Man byggede hovedsageligt dette på, at rygterne i byen sagde, at Sundorph i sin tid som politimester på Færøerne (fra 1925 til 1935 f.a.) havde udvist en engelskfjendtlig optræden, og at det var opfattelsen, at han i den første del af krigen – indtil 29. august 1943 – i alt for høj grad fulgte lovens bogstav i sager om illegal virksomhed, samt at han på dette tidspunkt dels formentlig af oppositionslyst og dels af overbevisning gik ind for en tysk sejr og blandt andet i privat selskab havde udtalt, at ”tyskerne vandt krigen i morgen”. Befolkningen antog ham i lang tid for at være nazist, men der var dog enighed om, at han senere ændrede holdning og især, at han d. 19. september 1944 optrådte fuldt ud korrekt. Alt i alt var det dog Modstandsbevægelsens opfattelse, at befolkningen på grundlag af hans synspunkter og holdning i den første del af krigen havde mistillid til ham, og at han ikke burde stå i spidsen for anklagemyndigheden ved det kommende retsopgør, idet det ”ville være usømmeligt at have en offentlig anklager i sager mod folk, der havde gjort det, han selv anså – eller i hvert fald i lang tid havde anset – for rigtigt”.

Man fik derfor statsadvokat Kirk og Sundorpha gode ven dommer Thorup, der begge var enige i, at Sundorph måtte væk fra politikredsen i den første periode af retsopgøret, til at overtale ham til at forlade politikredsen for en tid.

Sundorph selv blev meget bitter over dette efter hans mening uberettigede angreb, og han gav udtryk for, at han efter dette aldrig ville vende tilbage til byen.

Han blev i stedet af Justitsministeriet den 12. maj 1945 konstitueret i stillingen som politimester i Frederikssund.

I september måned 1945 forhørte Justitsministeriet sig gennem politimester Brix i Åbenrå om, hvordan Modstandsbevægelsen så på Sundorpha tilbagevenden og fik den besked, at man ikke ville blande sig i spørgsmålet om hans tilbagevenden, da der ikke var rejst nogen sigtelse mod ham, men at man var af den mening, at han, hvis han vendte tilbage til Sønderborg, ville få vanskeligheder både

privat og i udøvelsen af sin embedsgerning, og at han derfor, om ikke af andre grunde så af hensyn til sig selv, hellere burde blive væk.

Politimester Brix selv gav udtryk for, at Sundorph som politimester på Færøerne var blevet generet af englænderne, og at dette var årsag til hans engelskfjendtlige bemærkninger, ligesom han var noget usmidig.

Statsadvokat Kirk mente, at en medfødt modsigelseslyst havde fået Sundorph til ofte at fremsætte udtalelser, der var egnet til at stille ham i et skævt lys.

Justitsministeriet overvejede en forflyttelse, men da der ikke kunne rejses nogen berettiget kritik af Sundorphs nationale holdning, og da han selv nu ønskede at komme tilbage til Sønderborg, bestemte man, at han skulle vende tilbage til stillingen som politimester i Sønderborg fra den 1. november 1945, en stilling som han bestred, indtil han i 1965 lod sig pensionere.

Kilder:

Justitsministeriets 3. kt. 1945-1095.

Han fik ikke meldt sig til Modstandsbevægelsen

Niels Aage Hallund, født den 16. maj 1883.

Politimester i Holstebro 1922-1951.

Politimester Hallund var en af de politimestre, der ikke var gået ind i Modstandsbevægelsen. Som årsag angav han selv sygdom i en længere periode i slutningen af 1944 og begyndelsen af 1945 samt vanskeligheder med at skaffe kontakt til den lokale del af Modstandsbevægelsen.

Imidlertid skulle dette vise sig at blive et problem for ham efter befrielsen, for da han den 5. maj 1945 var på vej fra sit hjem til politistationen for at fejre befrielsen med sit personale, blev han antastet af en politibetjent, der var i fuld uniform og med frihedskæmperarmbind, og i skarpe vendinger beordret tilbage til sin bopæl, hvor han skulle blive indtil videre. Politibetjenten sagde, at han var under kommando af Frihedsrådet og samtidig med, at han tog sin pistol

frem, gjorde han Hallund bekendt med, at om fornødent ville ordren blive gennemtvunget med magt.

Den 12. maj 1945 rettede Modstandsbevægelsens byledelse i Holstebro henvendelse til politikommandøren for Midtjylland, politimester Hoeck, og oplyste, at man ikke fandt det muligt at samarbejde med politimesteren og 5 andre navngivne politifolk, fordi de pågældende ikke havde været medlem af Modstandsbevægelsen.

Hoeck gik straks i gang med at undersøge sagen, og han skrev til Hallund om henvendelsen og bad ham om – af hensyn til opretholdelsen af ro og orden i politikredsen - indtil videre at afstå fra at udføre sine opgaver som leder af politikredsen.

Hallund søgte derefter om og fik bevilget sygeorlov i 6 måneder.

Den 14/6 1945 skrev en stor del af politistyrken i Holstebro under på en resolution, hvorefter de ikke så sig i stand til at arbejde sammen med politimesteren og de 5 andre politifolk, fordi de pågældende ikke havde deltaget i Modstandsbevægelsen.

Politimesteren var dog ikke uden støtter, for i begyndelsen af juli vedtog det samlede Byråd en udtalelse, hvorefter man ikke fandt grund til at klage over politimesterens holdning under besættelsen, og at en påstand om, at han ikke nød almindelig tillid og agtelse i befolkningen, var ganske ubegrundet.

Tre uger efter tilbagekaldte politistyrken deres resolution og indskrænkede sig til at bede om, at sagen blev afgjort på en retfærdig og for alle parter tilfredsstillende måde.

Politikommandør Kjalke, der havde overtaget undersøgelsen fra Hoeck, kunne i begyndelsen af september konkludere, at det eneste, der kunne anføres mod politimesteren var, at han ikke havde været medlem af Modstandsbevægelsen, idet et klagepunkt om, at han skulle have givet ordre til, at der skulle hverves lastbiler til kørsel for tyskerne, ikke kunne bebrejdes ham, idet det ville have været vanskeligt at modsætte sig tyskernes krav herom, ligesom en anklage for at han skulle have efterforsket en anonym anmeldelse mod en person for at have fremsat fornærmende udtalelser om Værnemagten, viste sig at være uden hold i virkeligheden, idet anmeldelsen dels ikke var anonym og dels havde ført til domfældelse af den pågældende person, der i øvrigt var erklæret tyskvenlig, både i by- og landsret

Kjalke anbefalede på denne baggrund, at Justitsministeriet lod politimesteren tiltræde sit embede på ny, hvilket skete i oktober 1945.

Kilde:

Justitsministeriets 3. kt. 1945-1095.

Ikke unational men upopulær

Andreas Benedikt Skak Barfod, født den 28. august 1890.

Politimester i Hobro 1937 – 1958.

Den 12. marts 1945 flygtede politimester Barfod til Sverige, efter at Gestapo havde ransaget hans hjem og søgt efter ham. Dette var årsagen til, at han først d. 13. maj 1945 genoptog arbejdet på politistationen i Hobro. Han vendte tilbage til en konflikt med sit personale og især med sin stedfortræder, politifuldmægtig Willy Lütkemeyer, som snart skulle bryde ud på ny.

Om det var konfliktens egentlige årsag er vanskeligt at sige, men Lütkemeyer følte i hvert fald, at politimesteren ikke havde optrådt korrekt i forbindelse med aktionen mod politiet den 19. september 1944, og denne følelse deltes af et stort flertal af politistyrken.

Som mange steder udenfor de større byer, blev politistyrken i Hobro ikke interneret i forbindelse med aktionen mod politiet, men den blev afvæbnet, og politifolkene ville ikke arbejde videre under de ændrede forhold. Blandt politistyrken blev det aftalt, at man i stedet for at møde til tjeneste skulle mødes dagligt i nogle lokaler udenfor politistationen, for at alle kunne holde sig orienteret om situationens udvikling. Politimesteren deltog i det første møde, men afslog derefter at deltage i de efterfølgende, idet han påberåbte sig, at han som kongelig udnævnt tjenestemand var forpligtet til at blive på kontoret for at behandle de civile sager, der blev administreret af politiet. Som han udtrykte det, var politiet jo ikke gået i strejke.

Han var også utilfreds med, at politifuldmægtig Lütkemeyer deltog i møderne. I stedet blev han på sit kontor og fortsatte med at arbejde med forskellige småsager blandt andet vedr. arrestvæsenet og med at holde kontakt til sine kolleger og Justitsministeriet.

Politimesterens holdning gav anledning til stor utilfredshed og debat på møderne, og man enedes om, at en delegation med politifuldmægtig Lütkemeyer i spidsen skulle opsøge politimesteren og gøre ham bekendt med, at man følte sig svigtet af ham, og opfordre ham til at deltage i møderne.

Mødet med politimesteren blev afholdt den 6. oktober 1944, og politifuldmægtig Lütkemeyer holdt på personalets vegne en tale, hvori han i stærke vendinger bebrejdede politimesteren hans holdning. Selvom politimesteren fandt Lütkemeyers ordvalg uforskammet og bebrejdede ham dette, endte mødet dog med, at parterne gav hinanden hånden på, at alle uoverensstemmelser skulle være glemt.

Politimesteren deltog derefter i enkelte møder med sit personale, men efterhånden blev situationen for alle i politiet så usikker, at møderne ophørte, og den 29. december 1944 måtte også politimesteren gå under jorden for som nævnt i marts 1945 at flygte til Sverige.

Ved sin hjemkomst genoptog han arbejdet, men han kunne straks fornemme, at den gamle konflikt ikke var glemt, og at stemningen blandt politistyrken var imod ham. Han blev mødt med kølighed, som blandt andet gav sig udtryk i, at flere af personalet ikke ville hilse på ham, når han mødte dem.

Den 25. maj 1945 blussede konflikten op på ny. Det skete i forbindelse med en episode på politimesterens kontor, hvor en reservepolitibetjent, som man var blevet bekendt med havde arbejdet for tyskerne, skulle have besked om, at han var suspenderet. Reservebetjenten reagerede ved at sige til politimesteren, at de var i samme båd, for politimesteren havde arbejdet efter den 19. september.

Politimester Barfod blev forståeligt nok meget ophidset over denne uforskammethed, og han smed reservebetjenten ud af sit kontor, hvorefter han sagde til politifuldmægtig Lütkemeyer, der overværede episoden: ”Det kan jeg takke Dem for fuldmægtig, at jeg skal tage mod sådan en uforskammethed af en reservebetjent”.

Lütkemeyer opfattede formentlig korrekt politimesterens bemærkning som en hentydning til politifuldmægtigens rolle i forbindelse med den tidligere konflikt, der skulle være bilagt, og efter hans me-

ning var udtalelsen udtryk for et løftebrud, idet man havde lovet hinanden, at det gamle nag skulle være glemt.

Lütkemeyer drøftede samme aften det skete med ordenspolitiets tillidsmand, overbetjent J. Chr. Andersen, og denne indkaldte den samlede politistyrken til et møde næste dag, hvor Lütkemeyer berettede om episoden, og tilkendegav, at han nu ville søge en anden stilling. Man enedes på mødet om at vedtage et tillidsvotum til politifuldmægtig Lütkemeyer og at rette henvendelse til justitsministeren med krav om, at politimester Barfod omgående blev fjernet fra sit embede, idet man henviste til politimesterens optræden efter den 19. september 1944. Der var på mødet en stærk stemning for at nedlægge arbejdet, men man enedes om at nøjes med henvendelsen til ministeren.

En delegation på fire mand med overbetjent Andersen i spidsen kørte til København og fik foretræde for justitsminister Busch-Jensen. Som støtte for kravet om fjernelse af politimesteren, havde man indhentet en erklæring fra distriktschefen for Modstandsbevægelsen i Hobro, hvori denne om forholdet mellem politimesteren og Modstandsbevægelsen udtalte, at politimesteren ved flere lejligheder havde vist svigtende forståelse for den øjeblikkelige situation, mens man havde haft det bedst tænkelige samarbejde med Lütkemeyer på alle politimæssige områder, og at denne nød Modstandsbevægelsens fulde tillid.

Politimesteren havde støtter udenfor politiet, og sagen blev rejst i byrådet, hvor der på et møde den 2. juni var bred enighed om at man var tilfreds med politimesteren og hans virke. På mødet trak overbetjent Kaj Adolf Olaf Rasmussen, der var medlem af byrådet, sin støtte til klagen over politimesteren tilbage, idet han ikke var enig i den form, som klagen havde fået. Dette medførte, at han blev ekskluderet af Randers Amts Politiforening, og senere af Dansk Politiforbund.

Hvad man i Justitsministeriet havde aftalt med delegationen fra Hobro, får stå hen i det uvisse, men da de udsendte kom tilbage til Hobro kunne de meddele, at de havde krævet et svar fra ministeren straks, idet de ellers havde truet med strejke, og at der var truffet en ordning, som var tilfredsstillende for fuldmægtig Lütkemeyer, men

at man havde forpligtet sig til ikke at gøre andre end politifuldmægtigen bekendt dermed.

Politimesterforeningen sendte politimester Hoeck fra Århus til Hobro for at sondere terrænet, men han kunne blot konstatere, at personalet var meget ophidset, og at borgmesterens udtalelser i byrådet efter personalets opfattelse havde gjort forholdet til politimesteren umuligt at gøre godt igen. Man gav udtryk for, at hvis ministeriet skulle komme til, at der ikke skulle ske noget i sagen, ville man nægte at arbejde videre, selvom det skulle medføre afsked.

Justitsministeriet tog kontakt til formanden for Dansk Politiforbund politiassistent Schytt Larsen og foreslog, at man ordnede sagen ved, at politimesteren forblev i sit embede, indtil der blev et ledigt embede, hvortil han kunne overflyttes.

Dette blev forelagt personalet, og den 15. juni 1945 kunne Schytt Larsen meddele ministeriet, at denne løsning var ganske uacceptabel for personalet, og at hele styrken ”bortset fra en enkelt uorganiseret politimand” (overbetjent Kaj Adolf Olaf Andersen, der var blevet ekskluderet f.a.) fortsat krævede, at politimesteren omgående blev forflyttet til et andet embede.

Den 20. juli 1945 anmodede Justitsministeriet statsadvokat Skouby i Ålborg om at foretage en undersøgelse af de rejste klagepunkter og af ”de tjenstlige forhold i politikredsen”. Samtidig konstituerede ministeriet politikommissær hos Rigspolitichefen Thorkild Jacobsen som politimester i Hobro og fritog både Barfod og Lütkemeyer for tjeneste indtil videre. Ganske usædvanligt fritog ministeriet tillige samtidig medlemmer af den delegation, der havde henvendt sig til ministeriet, herunder tillidsmand J. Chr. Andersen for tjeneste.

Som altid ved sådanne undersøgelser fik også Skouby rodet op i en del problemer, som ikke direkte vedrørte klagen, men som alligevel kan være med til at belyse dens baggrund.

Politimester Barfod overtog i 1937 embedet i Hobro efter politimester Ege, der var blevet afskediget på grund af tjenesteforsømmelser, og det var derfor en meget dårligt ledet politikreds, han overtog. Samtidig havde ordenspolitiet ikke tilstrækkeligt veluddannet og kvalificeret personale til at behandle sagerne, og ordenspolitiet var ledet af en ældre og svagelig politiassistent, der manglede myndighed til at få gennemført de instrukser, som politimesteren ud-

stedte som led i bestræbelserne på at rette op på manglerne, og som ikke altid blev lige vel modtaget af personalet, f.eks. når politimesteren ønskede øget patruljering.

Politifuldmægtig Lütkemeyer, der var exam. jur. og efter politimesterens opfattelse ikke nogen ørn til at formulere sig på skrift, var ikke glad for at få rettet sine skriftlige arbejder i det omfang, som politimesteren fandt nødvendigt, men ellers var forholdet mellem chef og stedfortræder godt, indtil 19. september 1944.

Den 31. juli 1945, mens undersøgelsen fortsat stod på, var der hovedbestyrelsesmøde i Dansk Politiforbund, hvor sagen var på dagsordenen. Formanden politiassistent Schytt Larsen redegjorde for sagen og understregede, at det ikke fra styrkens side var hensigten at sætte noget unationalt stempel på politimesteren ”selv om der også på dette område var berettigede anker”. Han oplyste, at styrken ikke kunne samarbejde med politimesteren og var især oprørt over, at Justitsministeriet havde fritaget personalets talsmænd for tjeneste. Han kunne dog oplyse, at justitsministeren havde garanteret, at det ikke ville få organisationsmæssige konsekvenser for de pågældende. Han kunne endvidere oplyse, at han efter opfordring fra departementschef Eivind Larsen i Justitsministeriet havde søgt at få personalet med på en fredelig løsning, som indebar, at politimesteren efter nogen tids forløb blev søgt placeret i en anden stilling, men at dette havde vist sig umuligt. Endelig oplyste han, at Politifuldmægtigforeningen havde søgt at forlige sagen, men at fuldmægtig Lütkemeyer havde afvist dette.

Overbetjent J. Chr. Andersen fra Hobro kunne supplerende oplyse, at politimesteren var villig til at indgå et forlig, men at personalet havde fundet hans betingelser uacceptable.

Mødet afsluttedes med, at overbetjent Kaj Adolf Olaf Rasmussen, der havde trukket sin underskrift på klagen tilbage, blev ekskluderet af forbundet.

Drøftelserne på hovedbestyrelsesmødet blev detaljeret refereret i Politibladet den 8. august 1945.

Politimester Barfod var selvsagt ikke glad for at blive hængt ud i et blad, der blev læst på alle landets tjenestesteder og slet ikke for at blive beskyldt for unational optræden, og han protesterede overfor

ministeriet og anmodede om, at tillidsmanden overbetjent J. Chr. Andersen fik mundkurv på, indtil sagen var færdigbehandlet. Senere i august måned modtog Justitsministeriet resultatet af statsadvokat Skoubys undersøgelse, som omfattede afhøringer af praktisk taget alle ansatte i Hobro politi, borgmester, dommerfuldmægtig og mange flere.

Efter at have læst alt dette havde justitsminister Busch-Jensen tilsyneladende fået nok, og han indkaldte rigspolitichefen, formanden for Politifuldmægtigforeningen, formanden for Politimesterforeningen samt formændene for Dansk Politiforbund og Dansk Kriminalpolitiforening til et møde i ministeriet den 2. oktober 1945. På mødet fastholdt Schytt Larsen, at politimester Barfod skulle fjernes fra embedet.

Ministeren mindede Schytt Larsen om, at delegationen fra Hobro i sin tid overfor ham havde truet med at iværksætte en politistrejke i Hobro, hvis de ikke fik deres vilje. På grund af den særlige ophidsede og nervøse stemning, der herskede kort efter befrielsen, havde han ikke taget skridt i anledning af denne trussel, hvad han ellers ville have gjort ved at sætte de pågældende under tiltale for alvorlig tjenesteforseelse. For ham og ministeriet, som nøje havde sat sig ind i forhørsrapporten, fandtes der ikke skygge af grund til at fjerne politimesteren eller til blot at henstille til ham at søge et andet embede, og ministeren ville derfor snarest lade samtlige implicerede genindtræde i tjenesten.

Politifuldmægtigforeningens formand, politifuldmægtig Halsteen var helt enig heri, og han tilføjede, at striden syntes at kunne have været undgået, hvis politifuldmægtig Lütkemeyer havde udvist en mindre stejl optræden.

Politimesterforeningens formand, politidirektør Aage Seidenfaden var helt enig heri, og han tilføjede, at man ikke måtte glemme, at politimester Barfod under hele besættelsen havde udvist en stærk antitysk optræden og to gange havde været arresteret af tyskerne, og at han ved sin embedstiltrædelse efter den afskedigede politimester Ege havde overtaget en politikreds, der nærmest var i opløsning og et meget slet indekseret politikorps, hvorfor det kunne forklares, at han ved forskellige lejligheder også den 19. september 1944 havde været nødt til at tage hårdt fat på enkelte af sine medarbejdere.

Efter Seidenfadens mening var det eneste, man muligvis kunne bebrejde Barfod, at han i de første dage efter den 19. september til en vis grad havde fortsat sit arbejde ved at forblive på sit kontor, men – tilføjede Seidenfaden lidt maliciøst – man måtte herved erindre om Justitsministeriets telegram til politikredsene den 23. september 1944 med påbud om at genoptage arbejdet for de civile områders vedkommende, og at Barfod i sin isolerede stilling ligesom forskellige andre navnlig jyske politimestre havde savnet enhver støtte og vejledning ovenfra.

Rigspolitichef Begtrup-Hansen var enig med de øvrige og tilføjede, at såfremt nogen politimand efter det passerede ønskede at søge stilling udenfor Hobro politikreds, ville Rigspolitichefen stille sig så imødekommende som muligt. Helt uden humor var rigspolitichefen ikke, idet han tog det forbehold, at landbetjenten i Ålestrup, der havde fået sin stilling som en ønskestilling, nu ikke for fjerde gang kunne vente at blive forflyttet.

Med disse ord kunne forbundsformændene gå tilbage til deres vrede medlemmer i Hobro. Hvordan de fik formidlet ministerens budskab, og hvordan det blev modtaget af medlemmerne, melder historien intet om, men mon ikke alle efter at have været igennem vridemaskinen var motiverede for at søge at etablere et godt samarbejde?

Der faldt ro over Hobro politikreds – i hvert fald udadtil – og politimester Barfod fortsatte sit arbejde i Hobro, indtil han trak sig tilbage i 1958 i en alder af 68 år. Politifuldmægtig Lütkemeyer var politifuldmægtig i Hobro indtil sin afsked i 1967.

Kilde:

Politimesterforeningens j. nr. 20/45.

En frokost for meget

Rasmus Kaas-Petersen, født den 4. januar 1888.

Politimester i Kerteminde 1934 – 1945.

Den 29. maj 1945 modtog Justitsministeriet en klage over politimester Rasmus Kaas-Petersen indsendt af 4 medlemmer af Modstandsbevægelsen i Kerteminde.

De krævede, at ministeriet indledte en tjenestemandundersøgelse mod politimesteren for følgende forhold:

1. han skulle under besættelsen have optrådt ”kujonagtigt”, idet han f.eks. den 19. september 1944 da tyskerne lavede en razzia på politistationen glimrede ved sit fravær og overlod kommandoen over politiet til sin næstkommanderende og først kom frem og overtog kommandoen, da faren var overstået.
2. i samme forbindelse opfordrede han flere af sine ansatte til at fortsætte med at arbejde.
3. han havde under besættelsen jævnligt haft forbindelse med politimester Harhorn i Nyborg (se denne), hvorfor man måtte gå ud fra, at de arbejdede på samme linje.
4. han havde på eget initiativ og uden at forelægge sagen for andre løsladt to fanger, der stod til flere års fængsel.

Klagen var indsendt udenom ledelsen af Modstandsbevægelsen på Fyn, og da denne fik forelagt klagen udtalte man, at der intet var at bebrejde politimesteren, bortset fra, at han den 19. september 1944 ikke undersøgte, hvorfor politistationen var omringet af tyskere men fortsatte et møde i Amtsrådet, som han deltog i, og siden deltog i Amtsrådets frokost på Tornøes Hotel, stadig uden at undersøge baggrunden for tyskeres tilstedeværelse på politistationen.

Politimesteren selv forklarede om denne episode, at han efter opfordring fra Amtsrådet deltog i dets møde i Kerteminde fra kl. 10 den pågældende dag. Da man gik over til at behandle sager på et lukket møde omkring kl. 11, gik han til sin bopæl, hvorfra han kunne se, at der kom og gik tyske soldater på politistationen. Han tilkaldte to politifolk, som tilfældigt passerede hans bopæl og fik af dem at vide, at tyskerne krævede, at politiet udleverede våben og ammunition. Da han ikke blev tilkaldt fra politistationen, gik han tilbage til hotellet og spiste frokost med Amtsrådet. Under frokosten kl. ca. 14 hørte han i radioen, at politiet var opløst, og først derefter fandt han anledning til at indfinde sig på politistationen.

Om sin forbindelse til politimester Harhorn oplyste han, at det var aftalt, at ledelsen af de to nabopolitikredse på grund af situationen under besættelsen jævnligt skulle holde møder sammen om tjenstlige emner.

Justitsministeriet fandt på dette grundlag ikke anledning til at foretage videre.

Politimesteren byttede samme år embedet i Kerteminde ud med embedet som politimester i Vordingborg, hvor han blev, til han blev afskediget på grund af alder i 1957.

Kilde:

Justitsministeriets 3. kt. 1945-1095.

Business as usual

Ludvig Christian Dyrlund,
født den 30. december
1888.
Politimester i Næstved
1938 -1958.

Om politimester Dyrlund havde Modstandsbevægelsen under besættelsen noteret sig, at han den 12. juli 1944 i forbindelse med mindehøjtideligheden landet over for ofrene for folkestrejken standsede byens sirener, da de lød kl. 12. Man tog endvidere afstand fra ham, idet man fandt, at han havde strakt sin elskværdighed overfor tyske officerer, som han arbejdede sammen med, for vidt. Politimesteren overtog sit embede sammen med de fleste af landets andre politimestre den 12. maj 1945, men den 13. juni 1945 anmodede Frihedsrådets lokalkomite i Næstved Justitsministeriet om en

tjenstlig undersøgelse af politimesteren. Man oplyste, at hans optræden i forhold til tyskerne under besættelsen havde vakt harme og misfornøjelse blandt befolkningen. Lokalkomiteen havde bedt politimesteren om at tage orlov, mens hans forhold blev undersøgt, men det havde han vægret sig ved.

Politimester Dyrhund havde formentlig forudset denne henvendelse, for allerede den 22. maj 1945 havde han selv henvendt sig til Rigs-
politichefen og stillet sig til rådighed for en undersøgelse. Resultatet af denne forelå allerede den 31. maj 1945, og Rigs-
politichefen konstaterede, at udover en række uvæsentlige småting, drejede utilfredsheden med politimesteren sig især om hans optræden den 19. september 1944, hvor han, inden der var kommet en afklaring af, hvad der var i gærde, og hvordan politiet i Næstved skulle reagere på situationen, kl. 12.30 til sædvanlig tid tog hjem og spiste frokost. Da han blev ringet op fra politistationen og gjort bekendt med de alarmerende meldinger fra København, skulle han angiveligt have bebrejdet den pågældende, at han forstyrrede ham, mens han hørte god musik i radioen. Dette benægtede politimesteren dog.

Først på eftermiddagen indfandt han sig på ny på politistationen men blot for at hente nogle protokoller, som han skulle have med til Fuglebjerg, hvor han havde almindelig kontordag om eftermiddagen. Han kørte til Fuglebjerg og behandlede faderskabssager uden at give personalet nogen forholdsordre, og da han blev ringet op og gjort bekendt med udviklingen i situationen i København, sagde han blot, at hver mand måtte gøre, hvad han fandt for godt. På tilbagemturen til politistationen, da kontortiden i Fuglebjerg var afsluttet, gav han sig god tid, og da han nåede frem, havde hele styrken forladt stationen.

Politimesteren vedkendte sig stort set hændelsesforløbet, bortset fra at han ikke erindrede nogen telefonsamtale fra sit hjem og angiveligt, da han blev ringet op i Fuglebjerg, gav ordre til, at hele styrken skulle fjerne sig.

Han kunne vedrørende et af de andre klagepunkter oplyse, at han kun en enkelt gang havde haft tyske politiofficerer til frokost i sit hjem, og det skete i forbindelse med, at han viste politistationen frem for et hold danske og tyske politifolk, der var blevet henvist til

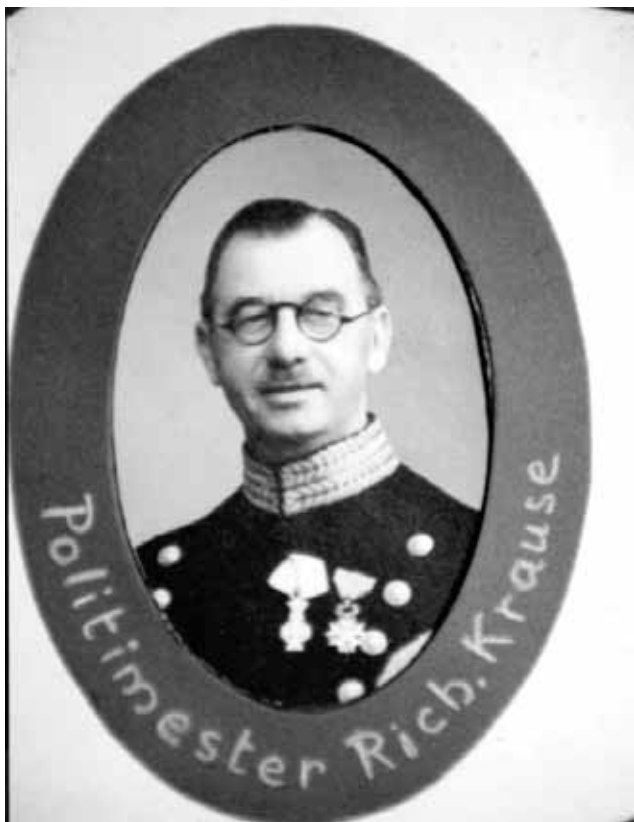
ham af daværende rigspolitichef Thune Jacobsen. Dette kunne bekræftes af Rigspolitichefen.

Politipersonalet i Næstved politikreds afgav en støtteerklæring for politimesteren, hvis nationale sindelag de intet havde at udsætte på. Justitsministeriet fandt herefter ikke grundlag for de fremsatte klager, idet man dog vedrørende politimesterens optræden den 19. september 1944 udtalte, at det havde været rettest, hvis han var forblevet i byen i stedet for at tage til afdelingskontoret i Fuglebjerg. Justitsministeriet opfordrede samtidig lokalkomiteen til at medvirke til at skabe ro om embedets forhold, hvilket tilsyneladende lykkedes, for Dyrhund blev i sin stilling, indtil han blev pensioneret på grund af alder i 1958.

Kilde:

Justitsministeriets 3. kt. 1945-1095.

Helt ubegrundet mistanke

Richard Christian Krause,
født den 28. september 1878.
Politimester i Horsens 1929 – 1945.

Niels Sørensen Schmidt, født den 16. januar 1896.

Politimester i Vejle 1940 -1966.

Som omtalt ovenfor var politiet i almindelighed og politimestrene i særdeleshed særligt udsat for uberettiget at blive registreret som unationale, fordi de indtil den 29. august 1943 havde en forpligtelse til tjenstligt at samarbejde med besættelsesmagten og i et vist omfang pleje omgang med repræsentanter for denne, og fordi de havde mange kontaktflader til befolkningen også vedrørende spørgsmål, som kunne give anledning til utilfredshed hos de implicerede og dermed ønsket om at hævne sig, når det kunne ske så enkelt som ved at sprede et urigtigt rygte.

I hvert fald to politimestre kom til at mærke dette: Niels Sørensen Schmidt i Vejle og Richard Christian Krause i Horsens.

For begges vedkommende fremgik det af ”Den Grå Liste”, at de allerede den 18. september 1944 – det vil sige dagen før aktionen mod politiet – skulle have fået kendskab til den planlagte tyske aktion, uden at de havde ladet denne oplysning gå videre til politistyrken og til politiledelsen i København

Da aktionen mod politiet førte til deportation af mange politifolk og påførte dem store lidelser og for nogles vedkommende død, var dette en særdeles alvorlig sigtelse, som, hvis den var sand, ville kunne få meget alvorlige konsekvenser for de to politimestre.

På grund af den generelle usikkerhed om korrektheden af oplysningerne fra ”Den Grå Liste”, der var opstået, blev ingen af de to arresteret, men de blev naturligvis meget oprørte og satte straks himmel og jord i bevægelse for at få sandheden frem. Til alt held var de begge blandt deres personale og blandt befolkningen kendt som personer, hvis adfærd gjorde det svært at fæste lid til beskyldningerne.

Det tog imidlertid sin tid, inden de blev rensat, og politimester Krause oplevede det ikke selv. Den 9. maj om aftenen var han i sin bil på vej hjem fra et møde i Århus, da han på landevejen mellem Århus og Skanderborg ved Tranberg mistede herredømmet over bilen formentlig på grund af et ildebefindende og med stor kraft påkørte et vejtræ. Han blev selv dræbt på stedet, og tre passagerer i bilen kom alvorligt til skade.

Undersøgelserne af de rejste mistanker fortsatte imidlertid for begges vedkommende, og den 23. oktober 1945 kunne Rigspolitechefen udsende en rundskrivelse til samtlige politikredse om, at politimester Schmidt var fuldstændig rensat for den mistanke, der var rettet imod ham. For politimester Krauses vedkommende tog det lidt længere tid, men den 9. marts 1946 kunne Generalkommandoen meddele Rigspolitechefen, at en undersøgelse af oplysningerne også for hans vedkommende havde resulteret i, at der intet var at bebrejde ham, og at oplysningerne således savnede ethvert grundlag. En undersøgelse havde vist, at oplysningerne stammede fra en guldsmed Børge Rasmussen i Århus, hvis pålidelighed man ikke havde haft grund til at tvivle på.

Oprejsningen til politimester Krause kom for sent, men hans enke fik beskeden om, at mistanken mod hendes mand var grundløs.

Kilder:

Politimesterforeningens j. nr. 120 og 122/1945.

Justitsministeriet.s 3. kt. 1945-4539.

Rigspolitechefens sekr. Nr. 230/1945-10.

Politiken fra 10/5 1945.

Mistillidsvotum

Carl Peter Koefoed, født den 29. november 1891.

Politimester i Præstø 1943 til 1961.

En strid med 8 mand af politistyrken bevirkede, at politimester Koefoed ikke overtog sit embede den 12. maj 1945 men først den 4. juni 1945.

De 8 politifolk gav politimesteren et mistillidsvotum, fordi de mente, at han havde haft en for tæt kontakt med en kriminalbetjent Grun, der var fængslet for at have stukket overskovfoged Sloth til tyskerne.

Striden blev efter anmodning fra Justitsministeriet bilagt af politikommandør Holten.

Kilde:

Justitsministeriet. s 3. kt. 1945-1095).

Politimesteren der gjorde, hvad han skulle

Thorvald Einar Juul Borberg, født den 16. maj 1878.

Politimester i Vordingborg 1935 -1945.

Også de, der i samarbejdspolitikens ånd søgte at holde et godt forhold til besættelsesmagten, kunne få problemer.

D. 9. maj 1945 bad Modstandsbevægelsens lokalkomite i Vordingborg om, at Justitsministeriet undersøgte politimester Borbergs forhold, idet han d. 21. maj 1940 til sit personale havde udstedt en skriftlig ordre, hvorefter politiet var pligtig til at udvise høflig og imødekommende optræden overfor den tyske værnemagts officerer og soldater, herunder at hilse de tyske officerer og vagtposter samt undlade at blande sig i deres forhold til danske kvinder.

Spørgsmålet om hilsepligt havde tidligere været rejst overfor Politimesterforeningen, og holdningen var, at man burde hilse på tyske officerer, hvis disse hilste først.

Justitsministeriet foretog sig af forståelige grunde ikke videre i anledning af henvendelsen.

Kilde:

Justitsministeriets 3. kt. 1945-1095 I.

Var din mund

**Harald Martin Valde-
mar Seldorf, f.d. 12.
december 1875.
Politimester i Odense
1920 til 1946.**

Politimester Seldorfs nationale sindelag er aldrig blevet beklirket, men han er et eksempel på, hvor forsigtig man skulle være med offentligt at give udtryk for sin mening også i dagene efter befrielsen. Seldorf havde været sygemeldt næsten hele besættelsesperioden, og havde derfor holdt sig udenfor både problemerne med samarbejde med besættelsesmagten og i forbindelse med aktionen mod politiet i september 1944.

Han var kendt som en mand med særprægede meninger, der nu og da havde givet anledning til omtale i pressen.

Ved parolen i forbindelse med politiets tilbagevenden den 13. maj 1945 kunne han åbenbart ikke lade være med at kommentere den brogede flok, som udgjorde Modstandsbevægelsen i Odense og disses optræden.

Han blev citeret for at have sagt: ”Vi skal snart få sat en stopper for, at Odense regeres af en flok plebejere”

Dette citat, om det er rigtigt eller forkert, fik i begyndelsen af juni 1945 repræsentanter for Modstandsbevægelsen i Odense til at sætte

løbesedler i omløb, hvori man skrev, at en mand, der kunne fremkomme med en sådan udtalelse, ikke var egnet til at besidde et offentligt embede i et frit Danmark, hvorfor man krævede politimesterens afgang.

Justitsministeriet reagerede ved at fritage Seldorf for stillingen i Odense og stille ham til rådighed for Rigspolitichefen, indtil han med udgangen af 1945 blev afskediget på grund af alder.

Kilder:

Politiken 23/5 1945.

Ekstrabladet 2/6 1945.

Kontakt til en dobbeltagent

**Frits Carl Vilhelm von Magius, født den 11. juni 1903.
Politiinspektør hos Rigspolitichefen.**

Politiinspektør hos Rigspolitichefen Frits von Magius sad på en ud-sat post under besættelsen. Hans kendskab til det tyske sprog medførte, at han blev sat til at være forbindelsesled mellem Rigspolitichefen og besættelsesmagten.

Som sådan kom han, indtil politiets opløsning den 19. september 1944, til at stå for kontakten til og forhandlingerne med såvel civile som militære tyske myndigheder, en position der udsatte ham for kritik såvel under som efter besættelsen.

Som chef for Rigspolitechefens kriminalafdeling deltog han både i drøftelser med den tyske politigeneral Heydrich i Berlin i 1941 og i dennes bisættelse i 1942, hvor han som repræsentant for dansk politi medbragte en kæmpe krans. I november 1943 deltog han – igen som repræsentant for politiet – i et internationalt kriminalpolitimøde i Wien for de tysk besatte lande, som var arrangeret af Heydrichs efterfølger Ernst Kaltenbrunner. I begge tilfælde deltog han efter ordre og angiveligt uden større glæde.

Den 19. september 1944 blev v. Magius sammen med andre politifolk, der gjorde tjeneste på Politigården i København, arresteret af tyskerne og ført til Langelinie med henblik på videre transport til Tyskland, men på selve kajen blev han sammen med vicepolitichef Arthur Dahl taget ud og ført til først Shellhuset og derfra til Turisthotellet, hvor de blev interneret sammen med blandt andet rigspolitichef Begtrup-Hansen, politidirektør Stamm og vicepolitiinspektør Glud samt fra Justitsministeriet departementschef Eivind Larsen, kontorchef Herfelt og ekspeditionssekretær Erik Andersen. Herfelt og Erik Andersen blev løsladt et par dage efter, mens de øvrige internerede politifolk blev flyttet først til Vestre Fængsel og derfra til Ingeniørhuset i Nr. Farimagsgade for endelig af blive placeret i Boghandlernes Hus i Nyropsgade, hvor de sad den 21. marts 1945, da Shellhuset blev bombet. Dagen efter blev de sidste af de internerede deriblandt v. Magius løsladt.

Da tyskerne i forbindelse med befrielsen var blevet smidt ud af Politigården i København, fandt man i politiinspektør Laursens pengeskab et chartek mærket ”Geheim”, som tyskerne ikke havde fået destrueret, inden de forsvandt. Indholdet viste sig at indeholde referater af samtaler mellem politiinspektør v. Magius – der på det tidspunkt var chef for Rigspolitechefens informationsafdeling - og en person ved navn ”Toni”, som dækkede over en tysk agent ved navn Astrid Mathilde Linton f. Bjørndal, der var ansat af tyskerne som oldfrue på Hotel Phønix.

En gennemgang af papirerne viste, at forbindelsen mellem v. Magius og ”Toni” var blevet etableret i marts 1943 og var blevet opretholdt indtil d. 15. september 1944, og der havde i dette tidsrum været i alt 22 møder mellem de to.

Indholdet af samtalerne viste, at v. Magius havde talt med ”Toni” om mange forskellige emner herunder om sit forhold til rigspolitichef Begtrup-Hansen og dennes forhold til politidirektør Stamm, om våbenforsyningen til officersgrupper, generelt om politimænds deltagelse i modstandsgrupper og om ansættelse i kystpolitiet af personale fra marinen.

Von Magius oplyste, at det var landsretssagfører Erik Reitzel-Nielsen, som v. Magius kendte fra sit medlemskab af Juristforbundets bestyrelse, der havde skaffet kontakten til ”Toni”, idet han mente, at hun, der som sagt arbejdede for tyskerne, ville være i stand til at skaffe oplysninger af betydning for politiet.

På et møde den 13. maj 1945 mellem rigspolitichef Begtrup-Hansen, og departementschef Eivind Larsen blev det besluttet, at ”Toni” og Reitzel-Nielsen skulle anholdes, og at statsadvokat Trolle skulle anmodes om at foretage en undersøgelse af v. Magius’ forhold. Han blev fritaget for tjeneste, mens undersøgelsen stod på. Til Trolle forklarede v. Magius, at han ikke vidste, at ”Toni” var agent for tyskerne, men at han dog regnede det for en mulighed. Han etablerede kontakten for at skaffe oplysninger til brug for sit arbejde i politiet.

Trolle kom til den konklusion, at der ikke var noget, der tydede på, at v. Magius havde samarbejdet med tyskerne, men at det var tvivlsomt, om hans forbindelse med ”Toni” havde været egnet til at opfylde sit formål. Han var ikke i sine samtaler fremkommet med udtalelser, der kunne lægges ham væsentligt til last, og der var intet, der tydede på, at udtalelserne havde voldt skade.

Rigspolitichef Begtrup Hansen var enig i denne konklusion, men efter hans mening burde v. Magius have undladt visse af sine udtalelser. Hans konklusion var dog, at der ikke var noget grundlag for at fortsætte undersøgelseerne.

I Justitsministeriet mente man, at v. Magius var blevet taget ved næsen, og at visse af hans udtalelser var højst uheldige, hvis de virkeligt var fremsat som refereret. Bl. a. kunne tyskerne gennem ”To-

ni”s referater følge stemningen i politiet i anledning af den reduktion af styrken, der skete den 19. september 1944. Man lagde til grund, at v. Magius var i god tro, men han havde været uforsigtig dels ved at etablere forbindelsen og dels ved sine udtalelser. Han havde i forbavsende høj grad indladt sig i diskussion med en meddeler af underordnet betydning, der tilsyneladende ikke havde givet meget til gengæld, og hvis kilder han måtte gå ud fra var sekundære. I oktober 1945, mens v. Magius stadig var fritaget for tjeneste, tog Auditøren ved Tjenestemandsdømstolen sagen op, og udover forholdet vedrørende kontakten til ”Toni” undersøgte man nu også et andet forhold, der drejede sig om, at v. Magius sammen med bl.a. Reitzel-Nielsen og Thune Jacobsen i maj 1941 i Berlin havde deltaget i det stiftende møde i ”Det Internationale Retskammer”, ved hvilken lejlighed den nazistiske rigsminister Frank havde holdt tale. Vedrørende det sidste forhold blev det dog hurtigt afklaret, at man fra Udenrigsministeriets side havde givet udtryk for, at man fandt det ønskeligt, at indbydelsen til mødet blev imødekommet.

Rigspolitichefen lagde overfor Justitsministeriet vægt på, at hele sagen blev opgivet, idet han var bange for, at det ville kompromittere Rigspolitichefembedet og Sikkerhedspolitiet, hvis v. Magius’ meget lidt behændige optræden i denne sag kom til offentlighedens kendskab, og at v. Magius’ afdeling ikke uden grund ville blive til grin. Endvidere savnede man ved embedet hans arbejdskraft, og kunne ikke undvære ham længere.

Justitsministeren resolverede derefter, at sagen skulle sluttes, og at v. Magius kunne vende tilbage til sit arbejde hos Rigspolitichefen i november 1945.

Et årstid senere var Reitzel-Nielsen på ny årsag til, at v. Magius kom i søgelyset. Reitzel-Nielsen havde ved afhøring af auditøren forklaret, at v. Magius i efteråret 1942 havde forhandlet med tyskerne med henblik på at få Reitzel-Nielsen ansat i Tyskland som Stats- og Udenrigsministeriets kommitterede.

V. Magius forklarede, at han var blevet ven med Reitzel-Nielsen gennem deres fælles hverv som medlem af Juristforbundets bestyrelse, men at han aldrig havde arbejdet for hans ansættelse i Tyskland.

Rigspolitichefen fandt ikke grundlag for sigtelse mod v. Magius for unational optræden, og dette blev tiltrådt af Justitsministeriet den 20. marts 1947.

Kilder:

Politihistorisk Museum. Levnedbeskrivelse udarbejdet af v. Magius i 1969.

Justitsministeriets 3. kt.. 1945-1211.

Henrik Stevnsborg: Politiet 1938-47 p. 480.

Modstandsmanden

**Sven Asbjørn Holten,
født den 2. februar 1902.
Politiinspektør hos Rigs-
politichefen senere poli-
timester i Frederikssund.**

Politiinspektør Holten var en af hovedpersonerne i politiets modstandskamp og i at genopbygge politiet efter befrielsen. Han fungerede i et tæt samarbejde med politimester Seidenfaden som leder af de illegale politigrupper, og indtrådte i oktober 1944 i Frihedsrådets arrestationsudvalg. Man skulle derfor mene, at han var hævet over mistænkeliggørelse i forbindelse med unational adfærd.

Alligevel blev der på et sent tidspunkt – i 1947 – rejst anklager mod ham, som fik Auditøren ved Tjenestemand retten til at iværksætte en undersøgelse.

Holten var langt ude i familie med den berygtede nazist hofjægermester Jørgen Sehested, men de omgikkes ikke. I julen 1941 mødte han tilfældigt Sehested på færgen til Fyn, og ved den lejlighed skulle Holten have advaret Sehested om, at både hans og Holtens telefon blev aflyttet, ligesom han skulle have givet udtryk for, at han så på tingene på samme måde som Sehested og hans ligesindede.

Ud over dette skulle Holtens navn optræde på en liste over jurister, som den ligeledes berygtede nazist Popp Madsen havde indbudt til at deltage i et nazimøde, ligesom han skulle have haft forbindelse til DNSAP.

Undersøgelsen resulterede i, at det blev fastslået, at Holten ikke havde sagt noget om telefonaflytning til Sehested. Man fandt ud af, at på et vist tidspunkt under besættelsen blev det overvejet at iværksætte en aflytning af Holtens telefon, idet man mistænkte ham for at give oplysninger til nazisterne, men grundlaget for mistanken var så spinkelt, at man opgav det.

Popp Madsens nazimøde deltog Holten ikke i, og oplysningen om hans forbindelse med DNSAP stammede fra en løgnagtig landssvi-ger ved navn Østberg, hvis forklaring man ikke kunne fæste lid til. Sagen blev derfor henlagt af auditøren.

Kilde:

Justitsministeriets 5. kt. 1947-308.

Løn som forskyldt?

Besættelsestiden og især samarbejdspolitikken fik meget store konsekvenser for de politiledere, som efter befrielsen med rette eller urette blev beskyldt for at have udvist unational adfærd.

Set med nutidens øjne kan det være svært at forstå, hvor lidt der skulle til for at opnå betegnelsen ”unational” og hvor ubønhørlig folkedomstolen var. Var man først havnet i Centralkartoteket eller optaget på ”Den Grå Liste”, var det næsten umuligt at rense sig – i hvert fald i befolkningens øjne.

Politimestrenes organisation Politimesterforeningen indtog en meget passiv holdning i spørgsmålet om at bistå de medlemmer, der fik problemer, og fra politisk side var man ikke overvældende interesseret i at tage ansvaret for konsekvenserne af samarbejdspolitikken. Støtten fra personale og lokalbefolkning afhang i høj grad af den pågældende politimesters popularitet, og en i forvejen upopulær politimesters gennemførelse af det nødvendige og beordrede samarbejde med besættelsesmagten blev let opfattet som følgagtighed og unational optræden.

For nutidens politiledere kan det være tankevækkende at forestille sig, hvordan man selv ville have handlet i en sådan vanskelig situation, og hvordan man ville have håndteret problemet med både at skulle samarbejde med besættelsesmagten og samtidig bevare befolkningens tillid til og respekt for politiet.

Det må ikke glemmes, at langt den overvejen del af politiets ledere var i stand til at håndtere dette problem, og at en del af dem i kortere eller længere tid var arresteret af tyskerne på grund af deres holdning til besættelsesmagten.

Endelig må det ikke glemmes, at følgende politimestre døde som en konsekvens af den tyske besættelse:

Jørgen Bech Simony,
Født den 5. februar
1887.
Politimester i Ålborg

Politimester Jørgen Bech Simony, Ålborg, født den 5. februar 1887, der blev anholdt af Gestapo den 9. februar 1944, fordi han sammen med sin fuldmægtig havde skjult nogle frihedskæmpere, der havde udført sabotage mod en fabrik i Åbenrå, der arbejdede for tyskerne. Han blev deporteret til Tyskland, hvor han døde i en lejr ved Husum den 12. november 1944 på grund af udmattelse og overanstrengelse i forbindelse med udførelse af tvangsarbejde med at grave skyttegrave.

Politimester Åge Agersted. Åbenrå, f.d. 19. februar 1895, der sammen med andre politifolk blev anholdt af Gestapo den 26. maj 1944, idet man beskyldte ham for at have deltaget i en illegal organisation, hvis formål var at spionere mod tyskerne som led i forberedelsen af en væbnet modstand. Han blev ført til Tyskland, hvor han døde i koncentrationslejren Neuengamme den 2. december 1944.

Politimester Svend Åge Schaldemose-Nielsen, Fredericia, f.d. 16. maj 1900, der under en konstitution som politimester i Odense blev taget af tyskerne i forbindelse med aktionen mod politiet den 19. september 1944 og ført til Tyskland, hvor han den 26. november 1944 døde i koncentrationslejren Buchenwalde.